

1

וְהָיָה עִקֵּב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתֶם וַעֲשִׂיתֶם

יב ויהי חלף די תקבלון ית דינא האלון ותשרון ותעבדון יתהון

רש"י

לקט בהיר

טז ג' תיקונים עשה רבינו במאמרו זה, א) הוסיף תיבת
 אס החסר, שהלא תנאי הוא זה ואינו אומר עמידות שאתם
 תשמרו ובשכר זה ישמור ה', ב) אמר המלות במקום שהכתוב אומר המשפטים, כי הכוונה כאן על כל המורה והמלות
 הנקראים משפטי ה', לא כמו בכמה מקומות (שהענין מוכיח) שהכוונה על דיני ממנות ועניני ב"ד, ג) הוסיף תיבת עקב
 מפשוטו ומפרשו מלשון עקב ורגל שהוא סוף חכונת האדם, ובשאר מקומות לא פירש כלום, ופשוט הוא שפירושו בעבור,
 כגון (ברא' כ"ו ה') עקב אשר שמע אברהם בקולי, והכרחו לזה, שאל"כ חסר תיבת "אשר", והאונקלוס שפירשו בלשון
 בעבור שאמר חלף אה"נ שהוסיף אות הדל"ת דתקבלון שפירושו אשר תקבלון (רא"ם), עוד יש הכרח, כי שם בהכרח לומר
 "עקב" אשר שמע אברהם או שאר לשון של בעבור ולא סגי בלאו הכי, משא"כ כאן היה די לומר והיה אס תשמעון וגו'
 (מ"ה), ועיין עוד מזה בלות הסמוך, וקלות אין פירושו שבאמת הם קלות, כי מי יודע ערכן של מלות, אלא פירושו שישנם
 מלות שהם חמורות בעיני בני אדם ונושאים אותם על ראשם ועל לבם, וישנם שהם קלות בעיניהם ומניחים אותם לבסוף
 ונושאים אותם ברגליהם על עקבם ודשים עליהם, והגם שגם לידם דוחים אותם מפני מלות הגדולות אשר לא ראוי לעשות
 כן, וכן אמר מלכינו דוד (תה' מ"ט ו') אין אני ירא מן עצירות חמורות אלא עון עקבי יסובני עונות אשר אני מזלזל בהם
 לדוש בעקב רגלי הם המסננים אותי (מצודת), ולפי דרכינו יהיה פי' הכתוב והיה אס עקב תשמעון את המשפטים
 שתלמדו ותשמעו ותקבלו את המלות בשלימות בלי חסרון מראשם עד עקבם (רא"ם), או יהיה פי' את המשפטים עם
 המשפטים (דע"י), ולא יקשה לך מלקמן (ט' כ') עקב לא תשמעון שחסר תיבת אשר ורבינו לא אמר מידי, כי אס כבר
 אמרה כאן למה לאומרה עוד הפעם, ואה"נ יהיה פירושו שיצא עליכם הפורענות אס לא תשמעו בשלימות בקול ה'

אור החיים

יב. וְהָיָה עִקֵּב תִּשְׁמָעוּן וגו'. לריך לדעת אומרנו
 ויהי מה יהיה, אס השמירה" שבו
 אומר בסמוך, לא היה לריך לומר אלא עקב
 השמעון ושמר, ומה לורך בחיבת והיה, עוד לריך
 לדעת אומרנו עקב ולא אמר אס תשמעון כדרך
 אומרנו (ויקרא כ"ו ג') אס בחקתי, ורבותינו ז"ל
 דרשו (הנחומא) אס מלות שהאדם דש בעקביו
 תשמעון, וזה דרך דרש, ויחבאר על דרך אומרם ז"ל
 (צ"ר פ' מ"ב) אין ויהי אלא שמחה, והנה אדון
 הנושאים בא בנועם דבריו להטיר במוסר נעים כי
 אין לאדם לשמוח אלא כשישמור לעשות כל אשר אזה
 ה' לעשות אז ישמח לבו ויגל כבודו, אבל כל עוד
 שיחוש שחסר אחת מכל מלות ה' בין מלות לא
 תעשה בין מלות עשה עליו אמר שלמה (קהלת ב')
 ולשמחה מה זה עושה, וכוא אומרנו והיה שמחה

אור בהיר

א) פי' אה"ל והיה זאת ששמור ה' לך וגו'. ב) כמו העקב הוא סוף גוף האדם. ג) פי' אס גמר כל השמיעה והשמירה
 והעשייה, כלומר למד וקיים כל המורה. ד) פי' כל עוד שהוא מי אינו יודע מה יולד יום.

שאלם דש בעקב
לך את הבו

והחסד, שלא את
כוונת רבינו, שהי
פעמים, והיה כמ
כסותר עלמו שהי
בזכות עשיית המ
המלות או יקיים
לקבל שכרם, עוד
הבטחה שאם משו
ושפון לך למחר ל
שלא בעבור שמה

נחכוון שלריך
כי דברי תורה
עוד רמז על
ישרים משמח
תהיה עקב
התורה תשמח
(אבות פ"ד)
מלוח שהיה ה
הזוכר (ח"ג)
כשעתא דישרי
והיה סתם ש
כל העולם דש
בחיבת עקביו
בלד גדול כי
בלימודים, וי
לנשמעים" לו

ד) אין ר"ל שטענ
סמן מאמרו על ד
פשוט כפשוטו, של
עניו מאור. ז
הקודמים

לא יביג בין זקרי וזקנה ובעמיתן - גמילות חסדים

וימר יי אלהיך יי ית קמא יי אתם ושמר יהוה אלהיך לך את

רשי

לקב בהיר

שאלם דש צעקביו תשמעון (תנח"י): ושמר ה' אלהיך (מ"ל): יי רנונו לומר וא"ו זו אינו וא"ו המוסיקף, שעד לך את הברית וגו'. ישמור לך"י הבטחתו: כאן היה התנאי וזו הגזירה ואינו תנאי נוסף, אלא וא"ו זו מהפכת את העבר לעתיד, ואמר הבטחתו צמקום ברית והחסד, שלא את הברית ישמור אלא תוכן הברית והוא ההבטחה (רא"ם), או שקלר (סה"ז), צרם קשה לומר שזה יהיה כל כוונת רבינו, שהלא הכתובים מלאים מזה שהוא"ו מהפך ואינו נתן מקום להעוררת, צפסוק זה עלמנו תמלא עוד ג' פעמים, והיה כמו יהיה, ושמרתם כמו תשמרו, ועשייתם כמו תעשו, לזה אפשר לומר הכוונה, שלכאורה יוקשה להכתוב גראה כסותר עלמנו שהתחיל לומר עקב שמעשה כל המצוות יהיו לך כל הברכות דלהלן ואח"כ אמר ושמר לך את הברית, א"כ אינו צכות עשיית המצוות אלא משבועת האבות, ועוד הלא ברית האבות הייתה בלי תנאי והיאך אמר שאם תשמע ותשמר כל המצוות אז יקיים הברית, עוד קשה הלא כל הברכות הללו הם שייכים בעוה"ז, וצפסוק שלפני זה אמר היום לעשותם אבל לא לקבל שכרם, עוד יש להקשות מה זה ואהבך חוץ וברכך, לזה הדגיש רבינו ישמור "לך" הבטחתו, כלומר חדא קושיא מתרבת חזרתה שאם תשמור כל מצוותי מהיה אמת זה שראוי לקיים ולשמור דוקא לך הבטחות האבות, אבל שכרך אין הכי נמי שמור ופון לך למחר לעוה"ב (מ"ל), וזה מלאנו טעם נכון להכרחו של רבינו שלא לפרש חיצת עקב כפשוטו שהוא "צעבור", שלא צעבור ששמור המצוות יהיו לך כל אלה, אלא אם תשמור אז יהיו לך כל אלה צכות אבות, ודו"ק כי נכון הוא

אור החיים

תכונן שרריך שילמוד התורה בשמחה ולא בעצבון כי דברי תורה אסורים לאבל"ה (יור"ד סי' שפ"ד). עוד רמז על דרך אומרו (תהלים י"ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, והוא אומרו והיה השמחה תהיה עקב תשמעון, ופירוש עקב שכר עסק התורה בשמחה, והוא מה שרמז התנא באומרו (אבות פ"ד) מלוב גוררת מלוב וכו' ששכר מלוב מלוב שהיא השמחה, עוד רמז למה שאמרו בספר הזוהר (ח"ג ר"ג) וז"ל דלית חדותא קמי קב"ה כשעתא דישראל משחדלי באורייתא, והוא אומרו והיה סתם שמחה כללית למלא עולם וכשהוא שמח כל העולם בשמחה וששון עקב תשמעון וגו', ורמז בחיבת עקב"י מדת התורה שיהיה אדם הולך עקב צד גדול בענוה ושלמות ואז ישכיל לשמוע בלימודים, והוא אומרו תשמעון גם בכינוי לנשמעים"י לומר שבאמצעות שאלם משים עלמו

בעקביים יתגלו לו ויבין סתרי תורה. ואפשר שרמז באת הנו"ן שישיג הבין חמשים שערי צינה, ולדרך זה גזירת הכתוב הוא תשמעון"י) שאם ישיג מדריגת הענוה ישיג לשמוע דברי תורה, ואומרו ושמרתם וגו"י) פירוש שעל ידי השכלה בתורה ישיג לשמור ולעשות שהתורה מגנה ומללל מן החטא (סועה כ"א) שהיא השמירה גם מציאה לידי קיום המצוות שהיא המעשה:

ישמור וגו'. אומרו בתוספת וא"ו ולפי משמעות הכתוב הוא גזירת הדיבור"י) והיה לריך לומר ישמור ה' וגו', ולפי מה שפירשתי צפסוק שלפני זה לאחד מהדרכים שהגזירה היא עקב, ולאחד מהדרכים הגזירה היא תשמעון יבוא על נכון אומרו ושמר בתוספת וא"ו:

לך את הברית וגו'. קשה שמדבריו כאן משמע שאחר שישמעו וישמרו ויעשו כל המשפטים

אור בהיר

ה) אין ר"ל שטעם הלכה זו הוא שלא יבנה התורה ללמוד אותה בעצבון, ונהפוך הוא, אסור ללמוד כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, אלא סמך מאמרו על דברי חז"ל דרך מלצה. (ו) שלא אמר אם תשמעון לדרך זה, וכן לדרך הקודם. ומ"ש עקב צד גדול, אין פירושו פשוט כפשוטו, שאין לך גבות רוח יותר מזה, אלא נקטו למשל על העניויות, לפי שהעושה אותו עושהו מחמת עניויות להראות לבל שהוא עניו מאוד. (ז) פ"י לא אמר תשמעו, אלא צנו"ן, והוא כאלו אמר תשמעו חזון, ופירושו לשון הבנה. (ח) לא כן בדרכים הקודמים שיש גזירה גם בחיבת עקב. (ט) לפי זה אינו תנאי אלא גזירה ב'. (י) פ"י הוא המחלת הגזירה.

הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
 לְאַבְתָּיִךְ: י וְאֶתְהַבְּךָ וּבִרְכָךָ וְהִרְבֵּךָ
 וּבִרְכָךָ פְּרִי־בִטְנֶךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ הַגְּנֹבָה
 וְתִירְשֶׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ שְׁנַר־אֶלְפִיךָ

חֶסֶדָא דִּי קָיִים לְאַבְתָּתְךָ:
 י וְיִרְחַמְכֶנָּה וּיְבָרַכְכֶנָּה וְיִסְבִּיבְכֶנָּה
 וּיְבָרַכְךָ וְיִרְבֵּא וְיִרְבֵּא דְמַעְרָה וְאֶבְיָא
 דְאֲרַעָה עֲבוּרָה וְחֶסֶדְךָ וּמִשְׁחָדְךָ
 בְּקִרְיַי תִּזְרִיף וְעֲדֵרֵי עֲנָה עַל

לקט בהיר

רשי

(לבוש): יח) אלפיך פירושו צהמה גסה שנקרא כן, כמו (מה' קמ"ד י"ד) אלופינו מסובלים, פירושו השורים שלנו חוקים ובריאים וסובלים משא רב, ויחברכו הנקר שילדו לרוב, והמליך הכמוצ לקרוא לולדות "שגר" גם זו מן הברכה שילדו

אור החיים

בזה יזכו לשמור להם הצטחחו, וממנו שאמר בצרעה זו עלמה (ט' ה') לא בצדקתך וגו' כי צרעת וגו' ולמען הקים וגו' זה יגיד שהגם שאין להם לדקות בהכרח שיקיים ה' את השבועה וזה לך האות כי לא בצדקתו צא וירש מה שירש, ואולי כי כניסתם לארץ היחה צביל שבועת האבות ותנאי הוא הדבר אם ישמרו ויעשו ישמור ה' המצוה לעולם ועד"י, והוא אומרו כאן ושמר ה"י, ואם לא ישמרו חיהו קיום השבועה בזמן המועט שנקנסו לארץ וישלחם לנפשם. עוד יחבאר על זה הדרך לפי שהצטחח הצרעה מנינו שאמר לו שני הצטחחות, א' להוויאם ממלרים ויביאם אל ארץ כנען דכתיב (בראשית ע"ו י"ד) ואחרי כן ילאו צרכוש גדול ודור רביעי ישובו הנה, ב' לכת לו מנהר מלרים עד נהר פרת ועשרה אומות, והן עתה הגם שלא היו לדיקים כמלטרך כאומרו לא בצדקתך וגו' אף על פי כן קיים ה' לצניכה הצטחה ראשונה שהוויאם ממלרים והביאם אל הארץ והנחילם שיעור המספיק, והלא חמלא שאפילו שיעור הצריך להם לא נחלו שהרי בני יוסף עומדים ולווחים שלא הספיקה נחלתם (יהושע י"ז), הרי שעדיין לא הגיעה לידם הצטחח מנהר מלרים עד

נהר פרת ועשרה אומות, לזה אמר משה עקב תשמעון וגו' ושמר ה' וגו' את הברית וגו' פירוש לכת מנהר מלרים ועשרה אומות בשלימות. או אפשר לומר כי על ז' אומות אומר את הברית ועל חשולם העשרה הוא אומר ואת החסד, כי מחנת הג' הוא חסד מופלא שהם מלצד ארץ כנען, והמשכיל על דבר יראה כי הם כללות רוב העולם כי אדום עמון ומואב הם פינה גדולה, ומה גם לדצריהם ז"ל (יומא י'): שאמרו עתידה מלכות אדום שתחפשע בכל העולם, מעתה יש צמחנה זו כל העולם בכלל וחסד מופלג יקרא ועליו הוא אומר ואת החסד, וחדע שכן הוא שהרי עדיין לא זכו ישראל להצטחח הכזרת ואוחה אנו מצקשים ומלפנים להנחיל עליון לנו גויים רבים. עוד יראה על זה הדרך עקב תשמעון וגו' לא תלטרכו לזכות צטוב ה' וצחסדו מלד שבועת האבות אלא חזכו מלד עלמיכם לשמור ה' לכם הברית וגו' שנשבע לאבותיכם, כי אינו דומה הבא לזכות צביל עלמו כמו לזכות צביל אבותיו, והוא שדקדק לומר לך את הברית ולא אמר ושמר לך ה' אלהיך וגו' שנתכוון להסמיך תיבת לך עם תיבת הברית להעירך לדצרינו"י, ולדרך זה אומרו ושמרי"י פירוש שכל

אור בהיר

יא) אין הפירוש שאם לא ישמרו המורה לא יתן המצוה אלא לזמן מועט, שדבר זה סתר המחבר ז"ל לעיל ד' מ', אלא הפי' שלא יגרס משם וישאר א"כ המצוה בידם. וכן צ"י ראה לרשעה כל הימים (י"ב א'). יב) ולא אמר וקיים לך וגו', אבל להלן אמר לא בצדקתך וגו' אתה צא. יג) הברית בשלימות לא רק חיו. יד) שלא רק ישמור לך ברית האבות אלא "לך" יהיה הברית. טו) שאין צריך לשמור שהלא יתן לך ברית חדש.

ארעא די קנין
 קָיִי: יד בְּרִיךְ
 קָא יְהִי בְּ
 וּבְבָעִירְךָ: טו

ממעיה: ועשה
 (הכי כ"ב י"ג)
 צעשתרות קרו
 ועדרי עקב"י, ו
 שמס עשתרו
 יד

שינוי נוסחאות • הקדומ
 שאלרעי שמו, וע
 האונקלוס הגם צ
 ענינו, שיותר יש
 יורה דרכו שאין
 עדרי לאן עשתר
 בעליהן, אלא אז
 העשתרות נקרא
 אינו אומר בשום
 נאה וארוך ותלצ
 כמעט צחנס ונוה
 ואינו נותן נקרא
 אלו, משום דקשו

הצטחוח ה'
 ושמורים לעו
 שהלא הצרעה
 ישראל ישמרו
 אבות ואדרצל
 עמדו על ה'
 ובמלות"י מר
 התורה, ומעני

טז) כלומר אין
 ועושה. יח)
 משא"כ אכ

אָרעא די קוים פֿאַבְהֶתֶדָּ קָמִתָּן
 קָדָּ: יֵד בְּרִיךְ תְּהִי מִכָּרָ עִמָּמִיא
 קָא יְהִי בְךָ עֶקֶר וְעֶקְרָא
 וּבְבִעְרָהּ: טו וְיַעֲרִי יֵי מִנְהָ פֶּלֶ

וְעִשְׂתֶּרֶת צִאֲנָהּ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
 נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ לָתֶת לָךְ: יד בְּרוּךְ →
 תְּהִיָּה מִכָּל־הָעַמִּים לְאִיְהוָה בְּךָ עֶקֶר
 וְעֶקְרָה וּבְבִהֶמְתֶּךָ: טו וְהִסִּיר יְהוָה

רש"י

לקט בהיר

ממעיה: ועשתרות צאנך. מנחם פירש אבירי בשן
 (הה' כ"ב י"ג) מנחם הלאון^ט, כמו (ברא' י"ד ה')
 בעשתרות קרניים (לשון חזק), ואונקלוס חרגס
 ועדרי ענך^י, ורבותינו* אמרו (חולין פ"ד:) למה נקרא
 שם עשתרות שמעשרות*^{כא} את בעליהן:
 (יד) עקר. שאינו מוליד^{כב}:

שינוי נוסחאות • הקדושים דרשו. • שמעשירות.

שאלרעי שמו, ועשתרות שם תואר שלו שנבנה בחזק צין הסלעים, וכן קרנים מורה על גובה וחזק (רא"ם): (ב) מביא
 האונקלוס הגם שלא מנינו לו עד במקרא שיהיה פי' עשתרות עדרים, שבין לפי' מנחם ובין לפי' רבותינו אינו מתאים לפי
 ענינו, שיתר יש לבדן אותן אלא שאינם חזקות ומעשירות, שאם הן חזקות ומעשירות כבר מצורכות הן (מ"ל), אמנם האמת
 יורה דברו שאין רצונו לחלק צין דעת האונקלוס ובין דעת רבותינו, אלא רוצה להטעים שיטת האונקלוס שלמה נקראו
 עדרי אלא עשתרות לפי שמעשרות, לזה קבלו שם העלם על שם מעשיהם, לזה לא אמר רבינו אלא אלא אלא שמעשרות את
 בעליהן, אלא אמר למה "נקרא שם" (מ"ה), וזה מתאים למה שאמר הכתוב (שופ' י') ויעבדו את הבעלים ואת
 העשתרות נקרא ע"י עשתרות שהיו עשויות בצורתן אלא: (בא) ואל תתמה על התי"ו שבחובו ועל חסרונו המ"ם, שהשם
 אינו אומר בשום פעם את המכוון אליו דקדוק, ולפי"ו אינו כמו לפי מנחם שהוא שם תואר על אלא צריאים ושמונים וממין
 נאה וארוך וחלב הנקבות רב ושמן וכדומה, אלא כל אלא נקראו עשתרות, כי כל אלא מעשרות, שפרנסתם מצי וזל מאוד
 כמעט בחנם ונותנים שפע רב כלעיל: (בב) ר"ל הגם שחייבת עקר פירוש חסר והוא אינו חסר כלום, אלא מחמת שמחסר
 ואינו נותן נקרא עקר על שמה, והרד"ק ז"ל כתב שנקראו עקר ועקרה שנקר מהם דבר המוליד, עוד יש לכונן בדברי רבינו
 אלו, משום דקשה לו, הלא אדרבה את מי שיאהב יוכיח והקב"ה מתאוה לחפלתן של נדיקים, וכן היה באצות שכולן עקרים

אור החיים

הבעות ה' ואין צריך לומר צריותם הם בטוחים
 ושמונים לעולם ועד^ט, ודברים אלו כנים הם
 שהלא אברהם זכה לכל הכבוד לצד מעשיו, ואם
 ישראל ישמרו תורה ה' למה יגרעו לצב צבח זכות
 אבות ואדרבא שלהם גדול משל אבותיהם כי הם
 עמדו על הר סיני וגם היוחס מזווים בתורה
 ובמלות^י מה שאין כן האבות שלא נתנה להם
 התורה, ומעתה גדול כח הבנים כשיטיבו מעשיהם
 מכח האבות:

יד. ברוך תהיה וגו' פירוש שלא תהיה
 אומה גדולה מהם, או ירצה על זה
 הדרך ברוך תהיה וגו' ומה היא הצרכה שלא יהיה
 וגו' ואומרו כך וגו' פירוש שלא ימצא אדם עקר
 מעלמוי, וכנגד עקרות הבא על ידי חולי אמר
 והסיר ה' ממך כל חולי הסובב, וצוה תהיה נכרת
 הצרכה של לא יהיה כך עקר כשלא יהיה בישראל
 אדם שאינו מוליד^י, עוד ירצה באומרו והסיר^{יב}
 וגו' על דרך אמרם ז"ל (כתובות ל.) הכל בידי

אור בהיר

יז) כלומר אין הפי' שישמור מומן אברהם אע"ה עד ציאת הארץ, אלא ישמור מציאת הארץ עד עולמי עד. יז) וגדול מנוה
 ועושה. יח) צרכה זו אין ידוע מה שמו. יט) ולא אמר ולא תהיה עקר. כ) ופי' "בך" בטבעך ובחולדתך. כא)
 משא"כ אם ימצאון חסוכי בנים ע"י חולי. כב) שלכאורה אם לא ישים מחלה כמו שגמר אומר א"כ למה להסירם.

מומין אלו פרק שביעי בכורות



ואין שוחין מים בפני רבים - פירש בקונטרס דרך ת"ח לאות
לעט באכילה וסמיה והא דלמך בסוף כולל טעון (פסחים דף
טו) דרכ הגוף כרוב דרכ נתן חסתי כמא בברי זמנו ולא מהדר אפיה
וקאמר החם כלה חין משמע החם סדך לשתות בפני רבים בלא
חזרת פניו היט כשעת סעודה דומיא
דכלל ונכללת דרך ארץ "אמרין
דכרבים הסך פניו לגד חמר וסמיה
מים נראה דעקב מים לפי שאין רגילין
לשתות כולן מים אלא האמא בלבד
אלב בלא דברים רגילין לשתות יחד
ור"ת אמר דה"ק דאפילו לאחון
הלעטים שלא לשתות מים בפני רבים
לא יהיו לעוט ולהטיל מים שמה ומתין
יחסן: **אימתי** לא יהיה כך
עקב ועקרה בזמן שבבית המקדש - תימה
היך יולין להקים עלמן ככהמה
בהעלם מים שחי לריבין ללחם טון מן
המזונה ולהרקיב ג' פרכאות כדלמרי'
בפ' בקרא דיומא (דף עה:) דלן פגמין
לא בלדיהם ולא לפניהם אלא לחתריהם
והיט אפילו בקטנים דכפרק מי שמתו
(ברכות דף כה) עוקמא יתד יהיה כך
מחול למחנה וילת וגו' בקטנים:

כא א מ"ח מ"ח מלכות
שלה מקום ה"ו טו
בב כ מ"ח טו טו טו
בב כ מ"ח טו טו טו
(ועוד פ"ז פ"ט)

כד ר מ"ח פ"ו מלכות
שלה מקד הלכה ה
ופ"ח הלכה יג טו י"ד
טמן ט: ט:

כה ה מ"ח טו טו
כלכה יג:

הטוות הב"ח
הכונה ב"ח
זכו מרות אשר כ"ל
והינה ה"ו מתקן:
(ג) טו טו טו טו
כאבו: (ג) רש"י ד"ס
לא הוקם וכו' עמלה מים
אל המזון:

777

עלמן ככהמה - פירש בקונטרס שלא
החא עקרה כשהחא מהפלל על כנים
וגלה דלכל תפלה קאמר כדלמך
שאין העולם מתקיים אלא כמי שמשים
עלמן ככהמה כדכתיב אדם ובהמה
תושע ה' ובני שמיים עלמנו כמי
שחט כדכתיב (איוב טו) תולה ארץ

על בלומה (הולין דף ע"ג פט.)

לא ישחין אדם מים לא על (בב"י)

לא ישחין אדם מים לא על (בב"י)
[כלל] חרם ולא על גבי מקום
קדש - היך חומרות דוקא בכבל
כדלמך עומא משום דהני מעדרי
דכלל מעדרי מוח לעטים שגל נגר
פרח דרך המים ללכת דרך הילוכס
לעין עיטם דפרח מתערב בכל מיונות
כעולם כדלמך לקמן בפ"ט (דף נה.)
העור נומי פרח חסד בכל מיונות
שבעולם ואפילו עינחא דמוליח
אמרין לקמן דגהו כולמי דפרח נינהו
ויסוכס (דף נג.) מני חמרין דכרין
פורחא ונכשי מוח הגהו סולמי דפרח
או ועל' דכולמי דפרח מהערבין
כלל מיונות שבעולם אין לחסור אלא
שכבל דפרסיות סדך הילוכס של
פרח מתערב בעין עיטם והוא משמע
מכל דפרח הוק מבבל לא"י אבל
שאלתי לחמך מל"י ולמך לי שורד מל"י
לכל וכן מוכח לקמן בפ"ט (דף נה.)
דלמריק מעלה כמערכת סהרל רבא
פרח וכן פירש בס' בקונ"ט וזה דוחק
לומר דאפילו הוק מבבל לא"י יכר
כגבל הגהר מומת רוב גשמים
ומהרבה הגהר לחמריו מתוך רבוי
המים: **דא"י** איתחא לא סוקוס
דלמריק בלתי יוקא - א"ע' שליטה
מגלה עלמה איכא חולפא כשהיא
מועלה מים והחוק עומד בפניה דהא
אין דרך אשה לנגלה עלמה לפניה לא
לקטנים ולא לגדולים כדמוכח בס' מי
שמתו (ברכות דף ע"ג):

לידי הדרוקן סי' לידי ירקון משמע
דהדרוקן וירקון סדי מלי

מתני' דדין שוכבין גדולים: נכפה. וסל ממחמ מולי: אחת
לימים. שאינו נופלים אלא פעם אחת לימים שמכא לזמן קצוב: רוח
קצרה. רוח שד: מאושבן. בינו גדולים: בעל גבר. גידו גדול:
גבר' ואין שותין מים. דרך חלמך חסל להיות לעוט באכילה וסמיה
אבל להטיל מים לא יהיו לעוט שמה
ימתין וסמין: איצטרבא ליה. להטיל
מים: בשבתא דריגאל. שלשים יום
קודם הרגל דשולחן ודושיק בהלכות
הרגל כדלמריק נמנילה (דף טז):
גידו ליה גלימא. פרסו קדין זינו
לכין העט: אהדר עובדא. לרוש
שאסור להמתין מלהטיל מים עד שיהא
לוי נעומו: אח דאפשר לך. לפרוש
קדין לפי שמשוב חסה: ולי ליעטרך
לעט אחרתא דלח אפסך ליה ימתין
עד שלכו העט ס'רסמך וחס עוקו:
חמתך. חמומך: באודנה. אפילו
בזמן אונה הימי מניל מים חס לא
היה לי מקום חמר קודם שמתין וי"ש
פנייה: וחפוק לי משום עלקא.
דקמי לעיל שנקס להסמין ולא הסמין
וממלא כריסו זכח ממלי דמשום ממנה
הוא ליה דלמח עלקא שמה שקורין
ששוא"ה לסיק זכח כריסו: בשורת.
שאינו יכול להטיל מים יפה לאחר כן
אלא שומח טיפין טיפין דודלי ממחמ
עיבוט שכן הוא ליה: בזמן שבבית המקדש
שמיים עלמן ככהמה שלא חסא לעוט
בהעלם מים: שלא תהא תפלתך
עקורה כו'. וכשמפלל [על נשים]
הסא נשמעת תפלתך: כבהמה. שלא
חמתין מלהטיל מים: לא על (גב)
כלי חרס. בזמן ענינו של ימינו רגלים
לפי שמטלין חמוז כהר נסמון להס
וגרות כלל הולקין ומתעסקין. ענין
עיטס דכפרס: ודלא על מקום שיהו.
שאין צולעין ופסין על הקרקע עד
ששטפין למקום מדרון וטפלין להס:
ואמר רב הנך ס'מדרוי דבבל.
מקומות מדרון שבבבל: מהרריין לעין
עיטס. שכו"ג טוול ציוה"כדלמרי'
נמסכת יומא פסקו ג' (דף טז): לא
תיקום להדיא באפי יוקא. כשהיא
מטלמא (טלל עמדה ממש כנגד
המיוקוט דתולפמח ה"ה: [אגיסא])
חס לגד חמר דלמין משמנה פני
המיוקוט ל"ל נה: עמוד. גדולים:
הדרוקן. מולי מעיים: טילין. קטנים:
דסרבה שאין רובה. המכנסים שאינו
מקן מרבה שחין: שכבת זרע רבה.
מי שיש לו אשה ולחו משמח ממנו
כמרנה לרעה: נלמח * רוח שטות ע"י
עד זכו כן נפלים נייטוין: הקיין.
כשהינו משוכן: הגרבתי. הינו מין
בעל גבר: בביצים. שצילוי גדולים:
גדיד. שגידו גדול: ועד כמה. יגל
הגדיד שיהא פסול: **מתני'** שגמרהו
אשכיו. שגמרהו צילוי: שגמרהו אשכיו.
שצילוי נפוחים: שגמרהו חשוכים.
שהוא שגמרו ככשו. ולא כצילוי משמעי
כלל: **גב' קשיא** ליה לרי' ישמעאל
לומר להכי פליג רבי ישמעאל חס"ק
משום דקשיא ליה חס"ק דכשאלו לוי צילוי
משמעי קול חמר אשכיו בענין ליה:
תני שגמרהו אשכיו. להכי מני ר"י
קני ימו': חסכו: ממרוח אשך מיבעי

מתני' דדין שוכבין כריסו צבה
מיבורו יוצא ינכפה אפילו אחת לימים רוח
קצרה באה עליו 'המאושבן' ובעל גבר:
גב' אמר רבי אבא סריה דרבי חייא בר אבא
משחינין מים בפני רבים ואין שותין מים
בפני רבים ו' והניא נמי הכי משחינין מים בפני
רבים ואין שותין מים בפני רבים ומעשה
באחד שביקש להשתין מים ולא השתין
ונמצא כריסו צבה שמואל איצטרך ליה
בשבתא דרגאל נגדו ליה גלימא אחא לקמיה
דאברה אל אתון לך ד' מאה זמיו וזיל אהדר
עובדא את דאפשר לך דלא אפשר ליה
ליסתכן מר בר רב אשי ז' איצטרך אגודא
גמלא אשתין אמרו ליה חמתך קאתיא אמר
להו באודנה וחפוק לי משים עלקא בשורת
ח"ד ישני נקבים יש בו באדם אחר מוציא שרין
ואחד מוציא שכבת זרע ואין בין זה לזה אלא
כקליפת השום בשעה שאדם צורך אם נקבו
זה לתוך זה נמצא ס' עקר אמר ר"ל סאי
דכתיב "לא יהיה כך עקר ועקרה ובבהמתך
אימתי לא יהיה כך עקר בזמן שבבית המקדש
אמר רבי יהושע בן לוי לא יהיה כך עקר ו' מן
התלמידים ועקרה שלא תהא תפלתך עקורה
לפני המקום אימתי בזמן שאהה משים
עצמך כבהמה אמר רב פפא לא ישחין אדם
מים לא על ל' כלי חרס ולא על מקום קשה
*דאמר רב הני ס' מדורי דבבל מהדרי מיה
לעין עיטם אמר אבוי ס' הוא איתחא לא תקום
להדיא באנפי יוקא אגיסא לית לן חס'
*הניא רשב"ג אומר עמוד החורר מביא אדם
לידי הדרוקן טילין החורר מביא אדם לידי
ירקון אמר ר' רבה בר רב הונא אמר רב
קמינא אמר ריש לקיש דם רבה שרין רבה
שכבת זרע רבה צרעת רבה צואה רבתה
הדרוקן רבה מי. רגלים רבין ירקון רבה: רוח
קצירה באה עליו מאי נדרי י' הנא רוח בן
נפלים באה עליו: המאושבן ובעל גבר:
הנא משוכן בביצים ובעל גבר נגיד הנא
י' משוכן זה הקיין הגרבתי זה בעל קיק
י' קיין בביצים גרבחא נגיד ועד כמה מצי
רב יהודה עד רכובה הניא רבי אליעזר בן
יעקב אימר עד רכובה פסול למעלה מן
י' רכובה בשר איכא דאמרי עד רכובה כשר
למטה מן הרכובה פסול: **מתני'** דאין לו
ביצים או אין לו אלא ביצה אחת (ה) הרי
זה כ' מרוח האמר בתורה רבי ישמעאל
אומר כל (ג) פ"ז שגמרהו אשכיו ר"ע אומר
כל שרוח באשכיו רבי חנינא בן אנטיגנוס
אומר כל שמראו חשוכין: **גב' קשיא** ליה
לרבי ישמעאל י' הא חסר אשך מיבעי ליה
חני שגמרהו אשכיו קשיא ליה לרבי עקיבא
האי ממרוח אשך מיבעי ליה חני שגמרהו
באשכיו *קשיא ליה לרבי חנינא בן אנטיגנוס
האי רוח אשך מיבעי ליה חני שמראו
השגמרהו חסר: *גורמיו ומורמיו ודורמיו דהיינו

מוסף רש"י
הני מדורי דבבל
מהדרי מיה לעין
עיטס. מדורות שבבבל
מחזיקין מים הנשפכים
בהן לעין עיטס שהם
מקום גבוה שא"י
שאלו מעיין מכא
מים לנים טעילה כסן
גדול ציוה"כ. דמתוקן
בזמנת שורה על גבי
שער המים כדלמריק
בסדר יומא (לג) פין
עיטס גבוה מקרקע
עורה כ"ג אמות, והיך
מחזיקין שיש בפרט
סלימות וסלימות למטה
מן הקרקע ודקי אומן
תולמט מחזין המים
לא"י ומחזין וטפלין
במעינות (שבת קמ"ה).
הדרוקן. מולי המלגס
אל המים (ברכות טה).
מקו זכח (ס"ג פ"ג).
דרקון. מולי ששמו
גליג'ה (ס"ג פ"ג).
צואה של הדרוקן
רבה. עכל שחית
נקיים הוא טל (שם
ג').

גורדין. לוח ממוכה
ו' ומתקין חסיה על
מיה ו' ודורסין וימא
מת. ואמס (טה).

ד"ס
ד"ס מ"ו

לענין רש"י
שעוה"ש. ע"וקא.
מייטוין
(גיטין ט"ו). שרין.

רבינו גרשום

בכתב אפילו לימים
כלומר אפילו ל' ו' ס'
קצות פסול לעבור
אפילו בשאר ימימי
בשאר ימימי שחזינו
מי' בפני רבים דכמה
ואין שותין מים בפני
רבים ולא דרך ארץ
היא: ונמצא כריסו צבת
נפוח: איצטרך ליה
לקטנימנדרו ליה גלימא
לחפיק בנין לכן חס'
משום שגמרהו: אימ
אל איתחא חמר נגד
גלימא אל אתון לך ח'
זמיו וזיל אהדר עובדא
למרי' כלפסר שחשיר
הדבר על דלכתינו -
שחשתין לפניהם כגילוי
כדי שלא ימרו ספק
שלא יסתוב להעמיד
על עצמם: דאת' דאת'
לך גלימא אפשר לך
לשטש דהא אפשר
ליה דלית ליה גלימא
לשטש יעשר עטבו
לסתכן: באורא
כלמר אפילו באורא
דיימו שחזין ספק
דאיתחן: וחפוק ליה
משום עלקא: כלמר
דהא דרסו צבת ליה:
בחסת שרין מיה אלא
משום דאיתחן עלקא:
בשחת' מי' דאי שחת'
עלמא לא ויה שחת':

תרגום

תהלים קיט

תרמו

ומפקודיך לא תעיתוי: קיא נחלתי עדותיך לעולם פי
 קיא אחסנית סהדותך לעולם ארום חדות לפי הנון: קיב אצלית לפי למעבר גורתך לעולם עד סופא: קיג דחשבון מחשבון סריקין סניתי ואוריך רחמיית: קיד טוקרי ותריסי את לפתגמך אורכית: קטו זורו מני מבאשין ואפור פקודי אלהי: קטז סמוך יתי במימך ואחי רש"י

(קיי) לעולם עקב. על מעגלותם ועל נמיכותם: (קייג) סעפים שנאתי. חושני ממחנות און. כמו לכן שעפי ישיבוני (איוב כ ג), על שמי הסעפים (מ"א יח כא). כשאתה קורא סעיפים הוא שם הממשנה, וכשאתה

מצודת דוד

מצודת ציון

תעיתי. הסר מדרך הישר והולך בדרך אחר קרוי תועה: (קיא) נחלתי. אני מחזיק לעולם בתורה והיא לי (קייב) עקב. ענין סוף, כעקב שהוא סוף הגוף: (קייג) סעפים. ענין מחשבה. כמו על שתי הסעפים (מל"א א יח כב): (קטו) מרעים. רשעים:

(קיא) סעפים. כל המחשבות שנאתי, אבל תורתך אהבתי וכל מחשבותי בה: (קיד) סתרי. אתה לי למסתר ולמגן, כי אקרה לדברך אשר הבטחתני על זה: (קטו) סורו וגו'. לבל תסיתו אותי להרע, כי חפץ אני לשמור מצות אלהי: (קטז) סמכני. סמוך אותי בהבטחתך שאחיה, ואל תבייש אותי מן תקותי, כי המקוה לדבר מה ונמנע ממנו תחשב לו לבושה:

אבן עזרא

(קיא) נחלתי. הטעם היא נחלתי שאשמח בה, ועדותיך הם הנפלאות שעשית שהעתיקו אבותי, ואני אשמח כאילו אני עד הייתי בימים ההם: (קייב) נטיתי. פועל יוצא: לעולם עקב. שהם עומדים לעולם, או כי שכםם ותגמולם הוא לעולם: (קייג) סעפים. תואר, כמו רד"ק

(קיא) נחלתי עדותיך. כמו נחלה הם לי, כלומר שאני מוחזק בהם כאדם המוחזק בנחלתו לעולם, שלא אצא מהם שעה אחת שלא אחזיק בהם: כי ששון לבי המה. כי פקודי ה' ישרים משמחי לב (לעיל יט ט) ושם פירשנו העניין היטב: (קייב) נטיתי לבי. אם היה נוטה לדברי העולם אני הטתי אותו לעשות חקיך, כלומר שיהיה כל רצוני ומחשבותי לעשות חוקיך: לעולם עקב. לעולם אעשה אותם עד סוף ימי כמו

מדרשי חז"ל

בני עד כאן אתה חייב ליטפל כי מכאן ואילך צא לך, כשבא הדבר אצל חכמים אמרו, על זה נאמר נפשי בכפי שאמרו חכמים אין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו, תמיד ותורתך לא שכחתי. (מסכת שמחות מה.).

נושאי הפרק

(קייג-קטו) גודל אהבת התורה בכל מצב.
 (קטז-קכ) בקשה מה' להרחיק הרשעים, וללמדו תורה.

אימר קה: ג דור בארעה קרא
ויחי מימרי במעדה ואברכה
ארי קה ולבנה אתן ית פל
ארעתא האלון ואקים ית קומא
די קימית לאברהם אבוק: ד ואמני
ית בנה סגיאין פכוכבי שמיא
ואתן לבנה ית פל ארעתא האלון
ויתברכו בדיה בנה פל עממי
ארעא: ה קה די קביר אברהם

בארץ אשר אמר אליך: ג גור בארץ
הזאת ואהיה עמך ואברכה בילך
ולזרעך אתן את כל הארצות האל
והקמתי את השבעה אשר נשבעתי
לאברהם אביך: ד והרביתי את זרעך
פכוכבי השמים ונתתי לזרעך את
כל הארצות האל והתברכו בזרעך
כל גויי הארץ: ה עקב אשר שמע

לקח בהיר

רשי

(ג) ואינו לשון חזק כמו ואת אילי הארץ לקח: (ג) אין זה
פ"י מיצת והחברו, אלא מפרש הענין, שאין הענין לומר
שכל כך יהיו חשובים בניך בעיני שזכותם יהיו וחברו כל
הגוים, אלא הענין שכשילנה אדם לברך את עצמו או את בנו
יקח למשל את זרעך, ומיצת החברו משקלו התפעלו ופ"י
אות ב"מ של זרעך אחס עמם, ואין פירושו בשביל ונסיבת,
ועל זה מביא ראה מאפרים ומנשה ששם אי אפשר לפרש
בענין אחר, שהכ' בעצמו מפרש כוונתו, ועדיין אינו מוכרח

(ג) האל. כמו האלה (אונק): (ד) והתברכו
בזרעך. אדם אומר לבניו יבא זרעך כזרעו של
יחזק, וכן בכל המקרא, חס אב לבולן (מ"ח כ) כך
יברך ישראל לחמר ישמך וגו', ואף לענין הקללה
מלינו בן (במד"ה כ"ו) וחיטה האשה לחלה, שהמקלל
שונאו אומר תבא כפלוגית, וכן (ישעי ס"ה ע"ו)
והנחת שמכם לשבועה לבחירי, שהשבע אומר
חבא כפלוגי אס עשיתי כך וכך (ספרי נשא): (ה) שמע

אור החיים

עוד נחזון להבטיחו כי אין לישמעאל חלק ונחלה
בהבטחות אברהם זולת ליחזק לצד והוא אומרו לך.
ודקדק לומר ולזרעך" ללשול חלק מבניו כי דוקא
אותו שנקרא זרעו דכתיב (כ"א י"ג) כי בילחק
יקרא לך זרע ולא כל יחזק (נדריס ל"א):
ד. שמע אברהם בקולי" לכל אשר נסיתיהו,
וישמור משמתי שמר עצמו לצל יבא
לידו דבר שזיתיהו לשמור, וכמו כן שמר המלות
לצל יעברוהו בהסח הדעת. וחוקותי הם מלות שאין
בהם טעם, וכמו כן תורתו שמר" ללצל חשכה
ממנו על דרך אומרו ושמור נפשך וגו' פן חשכה את
הדברים וגו' (דברים ד')

וכן הוא אומר (לך י"ג א') אל הארץ אשר ארחך
וסמוך הזכירה ל"מ דכתיב (שם ה') ללכת ארצה
כנען:
ג. כי לך ולזרעך וגו'. ארץ פלשתיים בכלל נחיתה
הארץ היא, ולזה גם כן הסכים רמב"ן,
ואומרו לך"מ הבטחה זו אולי שהיא על מה שהלחיה
הוא שם דכתיב (לקמן פסוק י"ג) ויזרע יחזק בארץ
ההיא וגו'. עוד נחזון לומר לו שחכה הוא זה
לזרעו"מ, ואולי כי לא החזיק אברהם בארץ
פלשתיים בחזקה הראשונה לזה ראה ה' שיחזיק יחזק
זה והוא החזיק זה בחזקה מעולה שחרש זרע,
ולזה דקדק ה' בדבריו לומר את כל הארצות האל.

אור בהיר

מג) פ"י גם שם אמר לו ה' מיך ומיד ארץ כנען, שאם לא כן מנין ידע ללכת ארצה כנען. (מד) והוא אינו אלא לזרעו. (מה) ופ"י לך ולזרעך, לך בשביל זרעך. (מו) ולא אמר ולבניך. (מז) מה זה בקולו, הלא פרט כל דבר, משמתי מלות, וגו'. (מח) ומיצת וישמור מושך על עצמו כל הפרטים, וישמור מלותי (מלות עשה), וישמור חוקותי, וישמור תורתו, שאם לא כן

שלא בראשית בו תולדות

אונקלוס

אברהם בקלי וישמר משמרתו מצותי תקותי ותורתתי וישב יצחק בגרר וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי פני-הרגני אנשי המקום על-רבקה כי טובת מראה הוא ויהי כי ארכו-לו שם הימים וישקף

במימרי ונשר מפרת מימרי פקודי קמי ואורתי ויתב יצחק בגרר וישאלו אנשי אתרא (על עיסק) לאתתה ואמר אחתי היא ארי דחיל למימר אתתי דלמא יקטלני אנשי אתרא על רבקה ארי שפירת חיזו היא: ה ויהוה כד סניאו לה תמן יומיא ואסתבי

לקט בהיר

רש"י

ללמוד משם למקום אחר, לזה הביא ראיות מן הקללה על הענין שכן הוא הנהוג ומשם נשמע לזכרה (רא"ם): (ד) דאל"כ מה עוד נשאר שלא נכלל במצוותי ותקותי, הלא ו' מצות בני נח כולם ישנם בתרי"ג מצות, ובהכרח לומר שהם הכסוינות, שחביבת שמע פירושו שליית וקבל, אבל התרי"ג מצות לא נלטוה, לא שייך לומר שליית (לברש), וגם מדוייק הוא שאחר נסיון העקידה נאמר עקב אשר שמעת בקלי (מ"ל): (ה) כי כן הוא פירוש משמרתו, כמו שאמרו חז"ל על פסוק ושמרתם את משמרת עשו משמרת למשמרת (רא"ם), והקדימם לתרי"ג מצות, לפי שהם הכנה ושמירה להם, שעל ידי שיוסיף לא יגע במצוות עמם (ג"א), או משום שחמורים דברי סופרים מדברי תורה (מ"ל): (ו) פי' כן נתון סברת ושל כל אנוש ישר שלא יקח את שאינו שלו וכו': (ז) פי' אלו אין יודעים טעם הדבר: (ח) עד כאן דברי חז"ל ביומא וזכ"ר, והוסיף רש"י לומר שכונתם על מצוות שבאו לנו קבלה ממשה שנאמרו לו צעל פה ואינם כחוביס, לזה אמר הכתוב מורתי בלשון רבים שגם אותו תורה צעל פה ג"כ שמר אאע"ה, ולא יחכן שכונתן על מצות דרבנן, שהם כולם נכללים באומרו וישמור משמרתו: (ט) מדהסיב יצחק שנאמר "ויאמר" א"כ את יצחק שאלו ולא את רבקה, ות"א על עיסק אחתיה, ועוד אם לרבקה שאלו חסר השאלה (מ"ל): (י) והניח מקום פתוח להסקפה וצוה וישקף (רא"ם), וידיים מוכיחות יש שרש"י ז"ל כיון כאלן לדברי זוה"ק שהסקפה זאת היתה באילטגנינות שלו, וצוה מדוייקים דברי רש"י כפתור ופרת, שנתחלה הסתיר יצחק את הדבר מהאילטגנינות בכת קדושהו שידע ומשש שאצטמלך יסתכל בהם, אבל כי ארכו הימים לא נהר להסתיר להיות נשמר מהאילטגנינות, ולזה לא כתב רש"י פירושו על חביבת וירא או על חביבת מלחק אלא על וישקף פי' וישקף באילטגנינות וצוה ראהו משמש (מ"ל), עוד אפשר שעד עמה היה נהר אפי' להסתיד עמה, וצעד החלון פי' חלון של אצטמלך, ופי' וירא הבין שהוא מלחק מאחר שראה שנכנסו למדר מיוחד, ולא היתה זאת ציוס וצפרט בחלון פתוח (ב"ב):

אברהם בקולי. כשנסתיי אותי (פס"ו): וישמור משמרתו. גזרות, להרחקת על האזהרות שבחורה, כגון שניות לעריות ושבות לשבת (מ"ח): מצותי. דברים שאלו לא נכתבו ראווי* הם (לכטעות) כגון גזל ושפיכת דמים (יומא ס"ד): חקותי. דברים שילך הרע ואומות העולם משיבין עליהן כגון אכילת חזיר ולבישת טעמו שאין טעם בדבר" לאלה גזירת המלך* וחקותיו על עבדיו (פס"ו): ותורתו. להביא חורה שצעל פה" (צ"ר - יומא כ"ח), הלכה למשה מסיני: (ז) לאשתו. על אשתו (פס"ו), כמו (פ"י) אמרי לי אחי הוא: (ח) כי ארכו. אמר מעתה אין לי לדחוג מאחר שלא הנסוכ עד עכשו (פ"ח) ולא נזכר להיות נשמר": וישקף אבימלך ש"י דין הוא שיכתבו (נמכ"ו). טעם לדבר אלא המלך גור חוקו על עבדיו.

אור החיים

ו. וישב יצחק בגרר. לומר שקיים מאמר הכורה צרוך הוא וצעל מחשבתו שקדמה לו:

אור בהיר

חסר חביבת עשה או קיים. (מ"ב) פשיטא שעד שלא אמר שהלך משם ידענו ששם קנה מקומו. (ג) עיין רש"י צ"ה אל חדר

אבימלך
חרבא וכו'
רבקה או
ל'יצחק ו'
היא ואב'
ואמר לו
דלמא
אבימלך
כזעיר פו
עם אתתן
יא ופקיד
למימר
ובאתתה
יב וזרע
ואשבח

וגו'. ראו
המיוחד
אשם.
(יב) בא
ישראל ע
אע"פ שו

(מ"ל):
(ג"א):

ח. מצ

ס"ד) מ
מכדרכי
לרפואה
או כמעט



פרשת עקב

7 ← [יב] וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתֶם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֵת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.

[יב] וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן וגו'. דהנה כתיב (בראשית כו, ה) עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְיֵי וגו'. דהנה זהו מדת הצדיקים, שהם תמיד בבחינת עקב ואינם חושבים עצמם לכולם, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, קיב) נְטִיתִי לְפִי לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֵב. כי לעולם אני בבחינת עקב - מה אני ומה חיי. וזה מדת אברהם אבינו ע"ה שאמר (בראשית יח, כז) וְאָנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר, שלא היה יודע מעצמו כלום. ולזאת במדה הזאת משבחו הקדוש ברוך הוא על כל הטוב שעשה - עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְיֵי, ואמר השי"ת אף על פי שהוא בעצמו בבחינת עקב אבל וַיִּשְׁמָר מִשְׁמַרְתִּי מִצּוֹתַי חֲקוּתִי וְתוֹרָתִי (שם).

וְעַל דרך זה מצינו במשנה (אבות פ"ב מ"ח) 'חמשה תלמידים היו לו לר"י בן זכאי', הוא היה מונה שבחם'. דלכאורה קשה למה מונה רק חמשה הלא היה המנהיג ונשיא הדור והיה לו כמה אלפים תלמידים. גם הלשון 'הוא היה מונה שבחם' אינו מדויק. אך אלו החמשה היו נחשבים אצלו תמיד לבחינת תלמידים, שלא ידעו מעצמם כלום רק היו בבחינת תלמיד הצריך לרבו תמיד, לכן הוא ז"ל היה מונה שבחם. אבל היודע בעצמו שבחו הוא לא היה צריך לשבחו כנ"ל. וכמו כן הקב"ה היה מונה שבחו של אברהם אבינו ע"ה שהוא בבחינת עקב.

וְעַל זה הוא שאמר הכתוב וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן וגו', בבחינת עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן וגו'. וזהו כשכנסת ישראל אמרה (שיר השירים א, ה-ו) שְׁחֹרְךָ אָנִי וְנֶאֱנָה [וגו'] אֵל תְּרַאנֶנִּי שְׁאֲנִי שְׁחֹרְחֶרֶת, שמדמת עצמה לשחורה. ואמר הקב"ה (שם ח)

אם לא תדעי לך תִּפְּהָה בְּנָשִׁים. כי באמת את היפה בנשים.

או יאמר וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן וגו' וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וגו'. פירש רש"י: 'מה שהאדם דש בעקביו תשמעונו'. הנה בעקבות דמשיחא חוצפא יסגא (סוטה מט, ב). מבואר בכתבי האר"י ז"ל כי עכשיו הוא התיקון ברגלים של אדם הראשון, ומחמת שהרגלים הם עבים וגסים בתכלית הגשמיות נגד שאר האיברים של האדם לכן חוצפא יסגא. ועיקר התיקון בזמן הזה הוא שמירת הברית, כי אלף הששי הוא נגה בחינת היסוד כידוע. וזה שהבטיח הקב"ה שלבסוף בעקבות דמשיחא אף שיהיה בבחינת עקב מכל מקום תשמעונו לתורה ומצות, פי לא תִּשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ וְכוּ' (דברים לא, כא. שבת קלח, ב).

[ומה שפירש רש"י 'שהאדם דש בעקביו קאי על אדם הראשון. [ד]הנה ר' אליעזר אומר על שעת הזיווג דומה כאלו כפאו שד (גדים כו, ב). הפירוש ידוע, דהנה הראש של אדם הוא שי"ן, והידיים והרגלים הם דלי"ת, והברית הוא יו"ד. לכן בשעת הזיווג היה מקדש את עצמו בברית שיהיה נשלם שם שד"י במילואו. ואם אין האדם מקדש עצמו אזי נשאר ש"ד ודו"ק. ולזה מצינו 'שידין יהודאין'. ומצינו שאדם הראשון הוציא זרע לבטלה ועזב לאחרים חילו ומזה נולדו הקליפות ומזיקין רחמנא לצלן. וזה הפירוש שהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ (יבמות לה, ב). היינו שאם האדם אינו מכוון בקדושה אזי נשאר שד, היינו 'דש' מפנים והניצוצות הולכים לקליפות רחמנא לצלן, ולזה אמר 'זורה', היינו הקליפות, כמו בתבואה מזרה הקליפות לעולם 'מבחוץ' וכנ"ל. וזה שפירש רש"י 'שהאדם דש בעקביו' ודו"ק]. ומסיים וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וגו'.

[מכתב יד קדשו]

יאמר וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן וגו' וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וגו'. הנרא עקב הוא לשון סוף, ופאחרית הימים בזמן והפיץ ה' אֶתְכֶם (כ"ל) וּבְקִשְׁתֶּם מִשֶׁם תִּדְרֹשְׁנוּ בְּכָל לְבַבְךָ ה' כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּ אֱלֹהֶיךָ [וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וגו'. דהנה כתיב (בראשית כו, ה) עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְיֵי וגו'. דהנה זהו מדת הצדיקים, שהם תמיד בבחינת עקב ואינם חושבים עצמם לכולם, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, קיב) נְטִיתִי לְפִי לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֵב. כי לעולם אני בבחינת עקב - מה אני ומה חיי. וזה מדת אברהם אבינו ע"ה שאמר (בראשית יח, כז) וְאָנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר, שלא היה יודע מעצמו כלום. ולזאת במדה הזאת משבחו הקדוש ברוך הוא על כל הטוב שעשה - עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְיֵי, ואמר השי"ת אף על פי שהוא בעצמו בבחינת עקב אבל וַיִּשְׁמָר מִשְׁמַרְתִּי מִצּוֹתַי חֲקוּתִי וְתוֹרָתִי (שם).

וְעַל דרך זה מצינו במשנה (אבות פ"ב מ"ח) 'חמשה תלמידים היו לו לר"י בן זכאי', הוא היה מונה שבחם'. דלכאורה קשה למה מונה רק חמשה הלא היה המנהיג ונשיא הדור והיה לו כמה אלפים תלמידים. גם הלשון 'הוא היה מונה שבחם' אינו מדויק. אך אלו החמשה היו נחשבים אצלו תמיד לבחינת תלמידים, שלא ידעו מעצמם כלום רק היו בבחינת תלמיד הצריך לרבו תמיד, לכן הוא ז"ל היה מונה שבחם. אבל היודע בעצמו שבחו הוא לא היה צריך לשבחו כנ"ל. וכמו כן הקב"ה היה מונה שבחו של אברהם אבינו ע"ה שהוא בבחינת עקב.

וְעַל זה הוא שאמר הכתוב וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן וגו', בבחינת עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן וגו'. וזהו כשכנסת ישראל אמרה (שיר השירים א, ה-ו) שְׁחֹרְךָ אָנִי וְנֶאֱנָה [וגו'] אֵל תְּרַאנֶנִּי שְׁאֲנִי שְׁחֹרְחֶרֶת, שמדמת עצמה לשחורה. ואמר הקב"ה (שם ח)

אם לא תדעי לך תִּפְּהָה בְּנָשִׁים. כי באמת את היפה בנשים.

או יאמר וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן וגו' וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וגו'. פירש רש"י: 'מה שהאדם דש בעקביו תשמעונו'. הנה בעקבות דמשיחא חוצפא יסגא (סוטה מט, ב). מבואר בכתבי האר"י ז"ל כי עכשיו הוא התיקון ברגלים של אדם הראשון, ומחמת שהרגלים הם עבים וגסים בתכלית הגשמיות נגד שאר האיברים של האדם לכן חוצפא יסגא. ועיקר התיקון בזמן הזה הוא שמירת הברית, כי אלף הששי הוא נגה בחינת היסוד כידוע. וזה שהבטיח הקב"ה שלבסוף בעקבות דמשיחא אף שיהיה בבחינת עקב מכל מקום תשמעונו לתורה ומצות, פי לא תִּשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ וְכוּ' (דברים לא, כא. שבת קלח, ב).

[ומה שפירש רש"י 'שהאדם דש בעקביו קאי על אדם הראשון. [ד]הנה ר' אליעזר אומר על שעת הזיווג דומה כאלו כפאו שד (גדים כו, ב). הפירוש ידוע, דהנה הראש של אדם הוא שי"ן, והידיים והרגלים הם דלי"ת, והברית הוא יו"ד. לכן בשעת הזיווג היה מקדש את עצמו בברית שיהיה נשלם שם שד"י במילואו. ואם אין האדם מקדש עצמו אזי נשאר ש"ד ודו"ק. ולזה מצינו 'שידין יהודאין'. ומצינו שאדם הראשון הוציא זרע לבטלה ועזב לאחרים חילו ומזה נולדו הקליפות ומזיקין רחמנא לצלן. וזה הפירוש שהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ (יבמות לה, ב). היינו שאם האדם אינו מכוון בקדושה אזי נשאר שד, היינו 'דש' מפנים והניצוצות הולכים לקליפות רחמנא לצלן, ולזה אמר 'זורה', היינו הקליפות, כמו בתבואה מזרה הקליפות לעולם 'מבחוץ' וכנ"ל. וזה שפירש רש"י 'שהאדם דש בעקביו' ודו"ק]. ומסיים וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וגו'.

[מכתב יד קדשו]

מובל"ו ג'אמה בכמן צ"ל מוצאנסק
 ליי מנון גוצאג ססרינגי יי

צונה ירושלים צימיו"ו, על ידי הימים שלמו, שכל יום כשאדם עובד אותו ית"ש צחורה ותפילה הכל לפי מעשיו צונה את ירושלים וצית המקדש, יש צונה ציום אחד שורה שלימה ויש מניח למשל לצונה אחת, וכן שמעתי מהרב הקדוש מו"ה אלימלך ז"ל שכשעשה עליית גשמה ראה שושאין את כלי הצית המקדש, ואמרו לו שהם אחס הכלים שהוליא הוא מהגלות, וזה שאמר כי הצנה צית חדש, כשהאדם צונה הצית המקדש שיחחדש לעתיד לבא, ועשית מעקה לגגך, שתעשה מעקה וגדר סביב צעבודתך זאת, שלא יתראה עצודתך, ותסחיר מעשיך, רק עצודתך יהיה צחנית והנע לכת עם אלהיך, עכ"ד.

עוד זאת נקדים מה שכתב צחפארת שלמה צפרשה זו, והיה עקב תשמעון, וכו' מדת הצדיקים שהם תמיד צחנית עקב ואינם חושצים עלמס לכלום, ועל דרך זה מלנו צמשה (אבות פ"ב מ"ח) חמשה תלמידים היו לו לרבי יוחנן בן זכאי והוא היה מונה שצחם, ולכאורה קשה למה מונה רק חמשה, והלא הוא היה המנהיג ונשיא הדור והיו לו כמה אלפים תלמידים, אך אלו החמשה היו נחשבים אלו תמיד לצחנית תלמידים, שלא ידעו מעלמס כלום, רק היו צחנית תלמיד הצריך לרבו תמיד, לכן היה הוא מונה שצחם, אבל היוודע צעלמו שצחו לא היה הוא לריך לשצחו, עכ"ד.

ובזה יתצאר דרשת הגמרא, לא יהיה צך עקר מן התלמידים, היינו תלמידים הצריכים לרצם תמיד מכה מדת ענווהוטה, וכיון שיאחזו צענוה ושפלות רוח ממילא תהא עצודתם צחנית הנע לכת עם אלהיך מצלי להראות מעשיהם לצני אדם או להפאר צעודתם, ועל ידי זה ועקרה שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום, היינו שתהא תפלתך עושה פירות למעלה למעלה צנני צית המקדש וחומות

לעסוק צחורה, אמר רבי חייה בר אבא את מקדש את השצת צמאכל וצמשה וצככות נקיה ומהנ"ה ח"ת נפש"ך ואני נותן לך שכר, כי חון ממה שיעגו את גופם צמאכל וצמשה, יזכרו להנות את נפשם הרוחני צעסק החורה ציום השצת, ועל זה מסיים המדרש, אמרו לו ישראל ואימתי את נותן לנו שכר המנות שאנו עושים, אמר להם הקצ"ה מנות שאחס עושים מפירותיהן אחס אוכלים עכשיו אבל שכרו צעקב אני נותן לכם, רומז שיעקר השכר על לימוד החורה יהיה צסוף וצעקב כאשר נזכה לצני צית המקדש צמהרה צימיו, מנין ממה שקרנו צענין והיה עקב תשמעון, וצפסוק זה נרמז שצכות עסק החורה יזכו לגאולה העתידה וצני צית המקדש.

*

7 ← ד עוד יתצאר דרשת המדרש, והיה עקב תשמעון, הלכה אדם מישראל שיש לו מנורה שטשויה פרקים פרקים מהו לעלעלה צצת, כך שנו חכמים המרכיב קני מנורה צצת חייב חטאת, ומשום מה מחייב, אמר רבי אצבו המרכיב את המנורה צצת כאדם שצונה צצת.

צ ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה צך עקר ועקרה וצצמהך, איתא צגמרא (צכורות מד:) אמר רבי יהושע בן לוי, לא יהיה צך עקר מן התלמידים, ועקרה שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום, אימתי צזמן שתהא משום עלמך כצמה, ופירשו החוס' דהיינו לאחזו צענוה ושפלות רוח. ויש להצין שייכות ענין התלמידים לענין תפילה וענוה.

ויבואר על פי מה שכתב צזרע קודש (פ' תלא) לפרש הכחוב כי הצנה צית חדש ועשית מעקה לגגך, דהנה אנו חומרים צתפילה וצנה אותה צקרוצ צימיו, כי הקצ"ה

ירושלים, כי מאחר שמקיימים ועשית מעקה לגגך להסתיר עצודתם, זוכין לבי הצנה בית חדש לצנות הצית המקדש, ועל זה מסיים חימתי צמן שאתה משים עלמך כצנה צעורה ושלוח רוח, אז לא יהא צך עקר מן התלמידים, ותהא תפלתך פועלת לצנות חומות ירושלים.

ה עוד יש לומר צניאור דברי המדרש, ויהי עקב השמעון, הלכה אדם מישראל שיש לו מנורה שעשויה פרקים פרקים מהו לטלעלה בשבת, כך שני חכמים המרכיב קני מנורה בשבת חייב העלאת, ומשום מה מחייב, אמר רבי אצבו המרכיב את המנורה בשבת כאדם שצונה בשבת.

אמנם צננון דה לריך למודעי כי אף אנו צענינו צדורות האחרונים אשר אלה ידיו ותש כוחינו, וכל עצודתינו הוא כאין וכאפס נגד הדורות הקודמים שעצדו את צוראם צאהבה חשוקה ודצוקה צאש להצת שלהצת, וצכן מי יודע אם הרי אנו צמדריגה כזו לצנות חומות ירושלים צתורחינו ותפילתינו, מכל מקום זאת תקוותנו שאנו פועלים מיהא צעצודתינו לשמור על צנין בית המקדש ועל כלי המקדש שכבר צנו והכינו הצדיקים הקודמים, ומה גם לסדרם ולהרכיבם על מכונס וביכלס, ואף גם עצודה זאת חשובה ומקובלת לפני המקום צ"ה.

וגראה דהנה מודעת זאת שענין חזרת הלימוד הוא יסוד גדול צלימוד התורה, ואי אפשר להחעלות צמעלות התורה צלי החזרה, וכאשר מלינו צגמרא (סנהדרין לע). רבי יהושע צן קרחה אומר כל הלימוד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שצורע ואינו קולר, רבי יהושע אומר כל הלימוד תורה ומשכחה דומה לאשה שיוולדה וקוצרת.

ולזה כאשר פתח הכתוב ויהי עקב השמעון, והכוונה שיאחזו צני ישראל צצחינת עקב צמדה ההכנעה והענוה, כדי שלא תהא תפלת עקורה לפני המקום ויזכו לצנות חומות ירושלים, לזה הסמיך המדרש ודרש הלכה אדם מישראל שיש לו מנורה שעשויה פרקים פרקים מהו לטלעלה בשבת, כך שני חכמים המרכיב קני מנורה בשבת חייב העלאת כאדם שצונה בשבת, וכונת המדרש לחזק ידים רפות ולאמן צרכים כושלות צדורות האחרונים שאינם זוכים צעצודתם לצנות צנין בית המקדש, אלא לסדר ולהרכיב את אשר נצנה צדורות הקודמים, מכל מקום עצודה זו חשובה ומקובלת לפני הצורה צ"ה כאילו היו צונים צפועל, כי דין המרכיב כצן הצונה.

אמנם צחמת יש צחזרת הלימוד שתי פעולות לעובה, הא' שחזק צמוחו היעצ לצל ישכח תלמודו, והב' שצכל פעם שחוזר על לימודו מולא דצרים חדשים שלא השג צפעס הקודם, וכמו שאמרו חז"ל (עירובין ד:). למה נמשלו דצרי תורה כדד, מה דד זה כל זמן שהצניוק ממשמש צו מולא צו חלב, אף דצרי תורה כל זמן שאדם הוגה צהן מולא צהן טעס. וכן איחא צמס' סוכה (דף מו:). ויהי אס שמוע השמע, אס שמוע צישן השמע צחדש, ופירש"י אס אהה שומע צישן, מחזר על תלמודך ששמעת, השמע צחדש, תתחכס צו להצין דצרים חדשים מתוך דצרים ישנים.

ומדי דצרי צו זכור אצכרו עוד זכר לדיק לצרכה הוא כ"ק אצמו"ר הגה"ק ז"ל אשר כל ימי חייו היה דצוק צחורת ה' צכל רמ"ח אצרויו ושס"ה גידיו, ויהי יושב והוגה צחורה הקדושה יומס ולילה, ואס כי נתצרך מן השמים צצכרון נפלא שלא שכח מעולם מה שלמד, צכל זאת לא פסק פומיה מגירסא וחזר חמיד על לימודו, ופעס אחת אמר שאין זה

*

יַעֲקֹב בְּפָדוּהוּ וְגִוְרוֹ מִמֶּנּוּ כַּל-זֶרַע
 יִשְׂרָאֵל: אֵינֶה כִּי לֹא-בֹהַּ וְלֹא שִׁקָּץ עֵנּוֹת
 עֵינָיו וְלֹא-הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבִשְׂעוֹ אֱלֹוֹ
 שָׁמַע: כִּי מֵאֲתֶךָ תִּהְלָתִי בְּקֹהֶל רַב נְדָרִי
 אֲשֶׁלֶם נֶגֶד יְרֵאָיו: כִּי יֹאכְלוּ עֲנֹוִים |
 וַיִּשְׁבְּעוּ יִהְלְלוּ יְהוָה דְּרֵשִׁיו יְחִי לְבַבְכֶם

יָקָר וְאֹדְעוּעוּ מִנִּיה פֶל
 זָרַע יִשְׂרָאֵל: כִּה מְטוֹל
 דְּלֹא בְסֵר וְלֹא שְׂאֵט
 צְלוֹתָהוֹן דְּעֵינִי וְלֹא
 סָלִיק שְׁכִנְתִּיה מִבִּינֵיהוֹן
 וּבְצִלְאֵיהוֹן קְרַמְוֵהִי
 מְקַבֵּל: כִּי מִנְּךָ תִּשְׁפַחְתִּי
 בְּכַנְיִשָּׁת סִגְיַת עֲמֹא
 נְדָרִי אֲשֶׁלֶם קָבֵל דְּחֵלוּי:

כִּי יִבְלֹן עֲנֹוֹתַי וַיִּשְׁבְּעוּן יִשְׁפַחוּ קָדָם יְיָ דְתִבְעִין לִיה יִשְׂרֵי רוּחַ נְבוּאָה בְּרַעְיוֹנֵי לְבָבֹן
 רש"י

וגורו. לשון יראה: (כה) ענות עני. זעקת דל, כל ענייה שמקרא לשון זעקה. ועוד יש לפתור ענות לשון הכנעה, כמו לענות מפני (שמות י ג), שהוא

מצודת דוד

(כה) כי לא בזה. על שלא בזה הכנעת העני: ובשועו. אבל כשזעק אל ה' שמע אליו: (כו) מאתך וגו'. רוצה לומר מה שאהלך בקהל רב, באה היא מאתך כעבוד התשועה: שעשית לי, ולזה הנדרים שנדרתי בעת צרה אשלם נגד יראיו לפרסם הנס: (כו) יאכלו מזבחי שלמי התודה אשר אביא לה: יחי. רוצה לומר ישמחו בלבבם לעד, כי המיצר כאילו לבו מת, כמו שנאמר בנבל

אבן עזרא

הנזכר למעלה, ואלה יראי ה' מהגוים על כן אין שם מלת כל, כמו כל זרע יעקב ואמר לישראל גורו שיהיו כלם יראים, ואם העוז ידם על אויביהם יחנו העוז לשם: (כה) כי, ולא שקץ. הרחיק ושנא: ענות. מגזרת עני, ויש אומרים כמו מענה לשון (משלי טו

רד"ק

הכבוד והיראה, כי יראי ה' יגיעו מן היראה אל האהבה: וגורו ממנו כל זרע ישראל. אותם שלא הגיעו עדיין אל האהבה: (כה) כי, וכן יאמרו בהתוודם כשיצאו מן הגלות כשהיינו בגלות: לא בזה ולא שקץ. ענין תועבה: ענות. מענין עוני, ויש מפרש ענות עני תפלת עני מה שעונה בפיו: שמע. פעל עבר במשקל כי חפץ בכת יעקב (בראשית לו ט): (כו) מאתך. יאמר כל אחד ואחד מישראל. או כל

מדרשי חז"ל

(כה) ולא שקץ ענות עני. בנהוג שכעולם שני בני אדם נכנסו אצל הדיין אחד עני ואחד עשיר, למי הדיין הופך את פניו לא אל העשיר ברם הכא ולא הסתיר פניו ממנו, רק חגי גזר תעניתא ואתי מיטרא, אמר לא מפני שאני כדאי אלא כי לא בזה ולא שקץ ענות עני. וכשם שלא בזה את תפילתו כך לא בזה את קרבנו. (ילקו"ש). (כו) יאכלו ענוים וישבעו. אי"ז חזקיה: עתיד אדם ליתן

לעלמין: כח דפרון נסוי ויתובון קדם יי כל סיפי ארעא ויסגרו קדמך כל גניסת עממיא: כח מטול דמן קדם יי מלכותא ושליט בעממיא: ל סעודו וסגידו כל דהיני ארעא

(כח) יזכרו וישבו אל ה'. שמחתנו כשיראו את הטובה (כט) כי ליה המלכותה. כי המלוכה והממשלה: (ל) אכלו וי ארץ. הכי זה מקרא מסורס, מצודת ציון

כח כל אפסי ארץ. קצות ארץ: ושמן:

בכל הגוים: (ל) כל דשני ארץ. ישתחוו לה, כי יכירו שהכי

רוח יעקב אביהם (בראשית מה טז) (כח) יזכרו. טעם אפסי ארץ, כ פי שהם בקצה הארץ, יזכרו זה וישבו לעבדו, ואלה אינם ענוי משפחות גוים: (כט) כי, אז. המלוכה, וגם הכתוב הוא כמו ו (דה"ב טו ח) שהטעם והנבואה ו כמהו, כאילו אמר כי לה המלוכה

כי הרוח החיה היא בלב, וכשה: וכשיצא לרווחה הנה יחיה לבבו: בארצם שמחי לב הם ובניהם זו בכל העוני והדלות שהיו בהם י

אחד יאכלו ענוים וישבעו זה מדר דורשיו אלו עמלי תורה, יחי לבבך המקדש. (ילקו"ש) (ל) לפניו יכרעו כל יורדי עפר. ב יחנן בן זכאי היה מגביה קו תלמידיו רבי עמוד הגבוה נר עולם אחה בוכה, אמר להם וכי פני מלך להקביל הא איני הולך להקביל: המלכים הקב"ה, ועוד שיש לפני שני ואחת לגיהנם ואיני יודע אם יכריעו

פרשת עקב

74 והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך. ומדקדק באור החיים הקדוש על אומרו 'והיה' מה יהיה, אם השמירה שהוא אומר בסמוך, לא היה צריך לומר אלא עקב תשמעון ושמר ומה צורך בתיבת 'והיה'. עוד צריך לדעת אומרו 'עקב' ולא אמר אם תשמעון כדרך אומרו אם בחקתי, עכ"ד האוה"ח הקדוש. ונראה לי לדקדק עוד על שאמר בתחלה והיה עקב תשמעון וגו' ושמרתם ועשיתם וגו' בלשון רבים, ואחר כך אמר ושמר ה' אלהיך לך וגו' בלשון יחיד.

והנה הבחינה הא' הוא מדריגה גדולה ומה טוב, אמנם גם הבחי' הב' הוא גם כן טוב, ואף שבאמת אינו עושה מעשים טובים כיון שיודע עכ"פ ולבו נכנע על זה, גם כן הוא מדה טובה, וכמ"ש הצדיק הקדוש מו"ח **יעקב יצחק מלובלין זצ"ל**ה"ה בפירוש הפסוק (מס"ס כג, כה) כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, ר"ל אף שבאמת הוא עני בדעת ואין בו דעת ומעשים טובים, מכל מקום כיון שהוא נכנע ויודע שהוא עני, לכן לא בזה ולא שקץ הקב"ה גם ענותנותו. וזה שאמר 'ענות עני', ר"ל הענוה של העני בדעת עכ"ק. אבל מי שבאמת הוא בעל תורה ועובד השי"ת ולבו שפל ונכנע, זה הוא עיקר השמחה לפני הקב"ה.

ובדי לפרש הפסוק בדרך רמז נקדים לך דברי הקדוש בסה"ק עבודת ישראל (ד"ה ויהי עקב) וזה לשונו: הכתוב מרמז היסוד לכל עבודת השי"ת להיות במדרגת עקב נכנע ושפל, כמ"ש חז"ל (סנהדרין פ"ג) שייף ועייל שייף ונפיק ולא מחזיק טיבותא לגפשיה. וזה שאמר הכתוב והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה, פי' אעפ"י שתשמעו ותשמרו כל התורה, תהיו בבחי' 'עקב' כו' עיי"ש דבריו הקדושים. ונמצא לפי זה מתורץ תיבת 'עקב' שאמר, ומיושב דקדוק הב' של האוה"ח הק'.

וזה שאמר הכתוב כאן והיה עקב תשמעון, ר"ל אין 'והיה' אלא לשון שמחה, ר"ל אז יהיה שמחה לפני הקב"ה, כאשר תהיה בבחי' עקב ותהי' בענוה ושפלות, אף כי תשמעון את המשפטים וגו', ר"ל שבאמת תשמעון את המשפטים האלה, ומכל מקום תהיו בבחי' עקב ותהי' נכנעים לפניו, אז יהיה שמחה לפני הקב"ה, כי אם אינו עובד ה' אף שהוא נכנע ושפל בעיניו באמת הוא מדה טובה ולא בזה ולא שקץ ענות עני כנ"ל, אבל אין זה שמחה לפניו יתברך. אבל אם תשמעון את המשפטים האלה ותהיה בבחי' עקב בהכנעה ושפלות הרוח, אז יהיה שמחה לפניו ית', ונמצא מדוקדק תיבת 'והיה עקב', ומיושבים דקדוקים שמדקדק האור החיים הקדוש.

ובדי לתרץ גם דקדוק הא' שאמר תיבת 'והיה', י"ל דהנה נודע דיש ב' מיני הכנעה, כי יש שבאמת הוא אדם עובד ה' ועושה מעשים טובים, ומכל מקום לבו נכנע בקרבו ורואה עצמו תמיד שלא התחיל עדיין בעבודת השי"ת כלל. והבחי' הב' הוא שבאמת אינו עושה מאומה ואינו עובד השי"ת, רק יודע בעצמו גם כן שאינו יוצא לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ושפל ונכנע מאוד.

אמנם כדי לתרץ גם הדקדוק הג' שדקדקתי על שהתחיל בלשון רבים ומסיים בלשון יחיד, נ"ל לפרש הפסוק עוד, על פי מה שאמרו רז"ל (מעניי 1) הטעם שנמשלה

ספר יקום אמרי יוסף
 ח ה' מארג
 מנן נבי יוסף מאיר זצ"ל מסטינקא

התורה למים מה מים אינו הולך. אלא למקום נמוך כך התורה אינה הולכת רק למקום נמוך, ר"ל התורה אינה מתקיימת גם כן רק אצל מי שהוא נמוך ושפל רוח. וזה י"ל פי הפסוק 'והיה עקב תשמעון', ר"ל כאשר תהיו בבחי' עקב בהכנעה ושפלות הרוח, אז 'תשמעון את המשפטים האלה', ר"ל תוכלו להבין את התורה"ק שהם המשפטים האלה, וכנ"ל והבן.

והנה כתב בלקוטי תורה בפסוק כל המצוה וזה לשונו: באופן שלא נמצא בעולם שיחיד ידע כל התורה כולה אלא משה ויהושע, לכן אמר משה כל המצוה אשר אנכי 'מצוך' לשון יחיד, שלכל יחיד ויחיד אני מלמד כולה כמו ליהושע, אבל כבר אני יודע שלא יעלה בידכם זכרון כל התורה כולה בכל יחיד ויחיד, לכן אני אומר לכל הפחות תשמרון אותה בין כולכם, שזה יזכור מקצת וזה יזכור מקצת, וחזר אח"כ לדבר בלשון יחיד וזכרת את כל הדרך עכ"ל, עיי"ש.

ובם' דרך פקודיך (פקדמה ג' אות 6) וז"ל: עוד קבלתי שכל מצוה שנמנע ממנו עשייתה, בעת אשר רואה הזדמנות המצוה הזאת לחבירו, יסייע לו בעשייתה הן בגופו הן בממונו, והנה כל ישראל כגוף אחד ובפרט אם נשמותיהם אם משורש אחד, ובפרט כשחבירו מכוון בעשותה בשם כל ישראל כנוסח הנהוג לומר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בשם כל ישראל, אזי נחשב כמעט כאלו עשאה בעצמו, ויש סמיכות לזה מדברי קדמאי ובתראי אין מן הצורך להאריך עכ"ל.

והנה זה הענין לקשר עצמו עם כלל ישראל אינו יכול להיות, רק אם יהיה בבחי' עקב ושפלות הרוח, ואז יוכל לאהוב את כל אחד מישראל כנפשו, כי מי שהוא בעל גאווה רח"ל אינו יכול לאהוב את חבירו בתכלית, רק מי שהוא שפל רוח ונבזה בעיניו נמאס, אז יוכל לאהוב את חבירו באמת ובתמים, ועל

ידי זה יוכל לקשר עצמו עם כל ישראל, ואז אף שהוא בעצמו אינו יכול לזכור כל התורה כולה, מכל מקום דומה כאלו הוא עצמו למד כל התורה כולה וזוכרה, והוא על ידי שזה זוכר מעט וזה זוכר מעט, והוא אוהב את כל אדם כנפשו ומתקשר עמהם, לכן דומה כאלו הוא עצמו למדה כולה וזוכר את כל התורה, וכנ"ל בלקוטי תורה.

ובן בענין עשיית המצוה הוא גם כן על דרך זה, על ידי שאוהב את כל אחד מישראל כנפשו ומקשר עמהם, על ידי זה אף שהוא בעצמו אינו מקיים כל התורה כולה, מכל מקום כיון שאחד עושה מצוה זו ואחד עושה מצוה אחרת, והוא מתקשר עם כולם ואוהבם כנפשו, דומה כאלו הוא עצמו קיים כל התורה כולה וכנ"ל בדרך פקודיך. וכל זה יוכל להיות כאשר יהי' בבחי' 'עקב', ויהיה לו הכנעה ושפלות הרוח, על ידי זה יוכל לאהוב את כל אחד מישראל כנפשו, ויהיה דומה כאלו למד כל התורה כולה וזוכרה ומקיימה כולה וכנ"ל.

וזה שאמר 'והיה עקב', ר"ל כאשר תהי' בבחי' 'עקב' היינו הכנעה ושפלות, על ידי זה תוכל להשיג ולבא לכל אלו המדרגות, היינו 'תשמעון את המשפטים האלה', ר"ל תוכל להבין את המשפטים, ר"ל תוכל להבין את התורה"ק, וכנ"ל ברז"ל (פעמים ז.) שאין התורה מתקיימת אלא במי שהוא שפל רוח. וגם 'ושמרתם', ר"ל שיהי' לכם שמירה מן החיצונים ותוכל לשמור עצמך מן הלא תעשה, כי בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, ואם הוא מתגאה ח"ו אין הקב"ה עוזרו מטעם אין אני והוא יכולין לדור ביחד, אבל אם הוא נכנע ושפל אז הקב"ה שוכן עמו כמאמר הכתוב (ישעי' מ, טו) אני אשכון את דכא, ועל ידי זה ניצול מן היצה"ר וכמ"ש בהאריז"ל דלכן מזמור יה' לא גבה לבני' הוא מזמור קל"א, לרמוז שמי שאין לו גבהות והוא שפל רוח,

אז ניצול מ הרע, ולכן

וזה שאמו נכנע

היצה"ר, ו רמ"ח מצוה באמת, כי נ באמת כיון כבוד, אבל באמת, וזו אותיו

ויש לומר הפסוק

לקיים בעצו שפל רוח ו ידי זה כי התורה כולו התורה וכנ"ל ידי שתהיה ושפלות, א האלה, ר"ל התורה כולו שעל כל המשפטים: כל התורה זוכר מעט,

ושמרתם,

זה שומר מ לא תעשה: השס"ה מצו ר"ל דרך הרמ"ח מצו זו, וזה מק ישראל מקיי שאתה אוהג

אז ניצול מן הסט"א ואין עליו שליטת היצר הרע, ולכן הוא מזמור קל"א שהוא מספר שם פלוני.

וזה שאמר 'ושמרתם', ר"ל על ידי שתהיה נכנע ושפל או יהי' לך שמירה מן היצה"ר, 'ועשיתם אתם', ר"ל תוכל לקיים רמ"ח מצות עשה בשלימות וגם תוכל לקיימם כאמת, כי מי שיש לו גאווה אינו יכול לקיימם באמת כיון שרוצה להתכבד בזה ועושה לשם כבוד, אבל מי שהוא שפל רוח יכול לקיימם כאמת, וזה שאמר ועשיתם 'אתם' חסר, אותיות 'אמת', כל זה לדרך הא'.

ויש' לומר על פי הנ"ל, כי עוד מבטיח לך הפסוק מעלה יתירה, כי אף שלא תוכל לקיים בעצמך כל התורה כולה, כיון שתהיה שפל רוח ונכנע ויהי' לך אהבת ישראל, על ידי זה כיון שבכלל ישראל מקיימים כל התורה כולה, לכן יהי' דומה כאלו קיימת כל התורה וכנ"ל. וזה שאמר 'יהיה עקב', ר"ל על ידי שתהיה בבחי' עקב ויהי' לך הכנעה ושפלות, אז אף כי תשמעון את המשפטים האלה, ר"ל שאתה בעצמך לא תוכל לקיים כל התורה כולה ללמדה ולזכרה, מכל מקום כיון שעל כל פנים דרך כלל תשמעון את המשפטים האלה, ר"ל בכלל ישראל תלמדו כל התורה כולה, כי אחד זוכר מעט ואחד זוכר מעט, ונמצא שזוכרי' כל התורה כנ"ל בלקוטי תורה.

ושמרתם, ר"ל שתשמרו בדרך כלל ישראל כל השס"ה מצות לא תעשה, כי זה שומר מצות לא תעשה זו וזה שומר מצות לא תעשה זו, ונמצא כל ישראל שומרים כל השס"ה מצות לא תעשה, וכן 'ועשיתם אתם', ר"ל דרך כלל ישראל אתם מקיימים כל הרמ"ח מצות עשה, כי זה מקיים מצות עשה זו, וזה מקיים מצות עשה זו, הרי כי כלל ישראל מקיימים כל הרמ"ח מצות עשה, וכיון שאתה אוהב את כל ישראל כנפשך ומתקשר

עמהם באמת כיון שאתה שפל רוח, על ידי זה ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד וגו', ר"ל השי"ת ישמור לך בעצמך את הברית והחסד, ויהי' דומה כאלו קיימת בעצמך כל התורה כולה, ולמדת אותה ואתה זוכרה וקיימת כל המצות לא תעשה ומצות עשה וכנ"ל, ונמצא מובן שפיר שהתחיל בלשון רבים ומסיים בלשון יחיד והבן.

L

* * *

ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה כך עקב ועקרה ובבהמתך. נ"ל לומר בפירוש הפסוק על פי מה שכתב באור החיים הקדוש פ' משפטים בפסוק (נג טו) אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, כי בא הכתוב להודיע לאשר ישאל השואל בראותו כי ירבה כבוד אדם בזהב לרוב, ואוצרותיו מלאים הון עתק ללא צורך בו הן אמת מה שיחסר לאדם מכדי צרכו יש טעם ליסרו על עונו, משא"כ אוצרות הון למה לאיש אין לו צורך בהם, לזה הודיע הכתוב כי הסובב הדבר הוא אותם שאינם ראויים לקבל חסד המקום לצד מעשיהם, כי ה' בחסדו נותן שפע הצריך בריוח לכל איש ואיש די מחסורו, והיה כי יחטא האדם ואינו ראוי לקבל פרנסתו בכבוד מאל הכבוד החלק המגיעו לא יטלנו עליו, אלא הרי הוא מתקבץ אל מקום אחר, ותהי' פרנסת הלז עם אדם אחר הבא לו דרך שם פרנסתו, ויתפרנס בפחיתות ובכיווי כאשר גזר הגזר בצדק, וז"ש אם כסף תלוה את עמי, פי' אם ראית שהיה לך כסף יותר על מה שאתה צריך לעצמך, שאתה מלוה לעמי, תדע שאין זה חלק המגיעך, אלא חלק אחרים שהוא העני עמך עכ"ד עיי"ש.

והנה לפי זה י"ל גם כן כאן, כיון שכבר אמר הכתוב לכל ישראל שיהיו ברוכים בכל טוב ולא יחסר להם מאומה, אם כן ישאל השואל שעל ידי זה שלא יהיה עניים חסרים מכל, לא יהיה גם כן עשירים בין

זעטס תואר האדם. כמו כן זענען שיהיה עמו
זמטת זקירונ זש, ועס כל זאת הוא הנל
כנגד פלט, מחמת שלא היה לימים מרובים.
מה שאין כן פלטי זן לש שהה שנים מרובות.

ואיתא שם בגמרא מכוערות שבהם היו
אומרות קחו מקחכם לשם שמים.
ולכאורה יקשה למה להם ליקח מכוערות לשם
שמים מוטב ליקח יפיפיות ואף על פי כן
להתגבר על יצרו ולעשות כל אחד לשם שמים כי
אז תגדל העבודה. אך הענין רומז על אותן
היראים ושלמים אשר בכל עת ורגע מציטים
ומסתכלים בגנותם ופחיתותן, ומדמים עצמן
לגרועים שזעולם ונחשזין זעייניהם כפושעי
ישראל גמורים ח"ו, מחמת אשר רב וגדול
זעייניהם אף מעט מועיר הרע שעשו אף זימי
נערוחם וקטנותם. וכדמלינו זדוד המלך ע"ה
שכל האומר שחטא אינו אלא טועה (שבת נו.).
ועס כל זה אמר (תהלים נא, ה) וחטאתי נגדי
תמיד. והס אומרים רזש"ע גם עלינו יזרח
אורך ואמתך ותקבלנו זתשובה שלימה לפניך
לשם שמים, רז"ל שזאס תקבלנו זתשובה אז
כל העולם ישובו אליך זרזוחם שאתה מקבל
שזים, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (שם נא, ו)
למען תלדק זדזריך תזכה זשפטך. ואומר (שם
נא, טו) אלמדה פושעים זרכיך וחטאים אליך
ישובו. וגם ע"י זה שהלדיק משפיל את עצמו
עד למאוד עד שפל הדיוטא התחתונה ואח"כ
חוזר זתשובה לזוראו, מעלה זזה את כל העולם
כולו עמו ומתעלים על ידו ושזים לו ית"ש. כמו
שאמר הרב הקדוש מהור"ד אהרן זצ"ל.
ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל, ז), רז"ל ע"י
הדלות והשפלות שלית והשפלת אותי, ע"י זה
ארוממך, היינו כי כשאחזור אליך זתשובה

אלה עמי כל העולם. למשל מי שרזנה להגזיה
אזיה זנין, אזי זריך להגזיה הקורה היוזר
התחתונה, מה שאין כן כשיתחיל זאמצע או
גזובה אזי יהרס כל הזנין ולא יועיל כלום.

עוד שם ובלבד שתעטרוננו בזוהבים. זהב,
רומז ליראה כנודע. וזהו המכוערות
אומרות תקבלנו זתשובה שלימה לשם שמים
וזלבד שזשפיע לנו היראה הטורה, זכדי
ששוב אליך זתשובה שלימה ונעזדך זיראה.
וזהו כל שרות הזריות נוחה הימנו רוח וכו'
(זכות ג, י), היינו על דרך שאמרנו (לקמן
זמס' זכות פ"ג מי"ג) שזריך שיהיה רוח
הזריות נוחה מהלדיק זתחתזרותם אליו,
שיתעלו על ידו ויגיע אליהם הארה והשגה
הקדושה מאת השם יזכרך שמו על ידו.

פרשת עקב

והיה עקב תשמעון (ז, יז). הכתוב מרמז
היסוד לכל עזרת השי"ת להיות
זמדרגת עקב ונכנע ושפל כמ"ש חז"ל
(סנהדרין פח:): שייף ועייל שייף ונפיק ולא
מחזיק טיזוחא לנפשיה. וזש"ה והיה עקב
זשמעון את המשפטים האלה, פירוש אע"פ
שזשמעו ותשמרו כל התורה, תהיו זזחנית
עקב. ואז ושמר ה' אליך ואהבך וזכרך והרצך,
וסוף הכבוד לזא. והנה והיה עקב זשמעון
נקוד זטעס מונח מונח רזיע, ומורה גם כן
ע"י שלא יסתפק האדם זענווה ושפלות
מועטת, כי כל אשר ירבה יותר להקטין את
עצמו זאמת ויהיה מונח מונח. והטעם הוא
למטה חמת התיבה, להורות על ההכנעה, אז
יזכה לזחי" רזיע שהוא על האומיות. ורזיע

פירושו שיהיה השכי
זרזיעא על זנין, וכמו
מו: פירוש טעם רזי
עקב, כשמהיו זזחנית
המשפטים האלה, ותו
יתו

ארץ אשר אבניה ברז
יונתן שפירש ז
זרורין הי כפרזולא וגו'
ע"ה אמר (ישעיה מ
תלזשי ותקשרים כ
האלשיך ע"ה, ויש ל
תלמידי חכמים כמו זיר
זה עס זה. וכן רזי אלי
שזמתו את רזי אליעז
נט: והמחלוקת היה
זזרי אלהים חיים (עיני
ודור * שלפעמים נחלו
שאפילו ח"ו זא לזדי ו
מכל מקום זודאי הכל
זזה אומר שכן ראוי וכו'
וזה אומר לא כי רק זה
והגם שיש מחלוקת למנו
שמים מתפארת זזזר
זזאי זרא אחינא לקו
הזט נא מחלוקתם ומ
איך להמליך את הזורל
ישראל, שזנסת ומתו
להתפאר זזהם. וזה פי
עמי ** * אפילו המחלו

(* כן איתא בחידושי
(**) פיוט לכה דודי בז

ספר זגוזג ישראל גאלא
מובר"ר ישראל זצ"ל
ח"י זק"ק קאנין

פירושו שמהיה השכינה רוצנת עליו כאמא דרביעא על צנין, וכמ"ש בחיקונים (ח' כא מו:): פירוש טעם רביע עי"ש. וכן כאן והיה עקב, כשמהיו בצחינת עקב, אז משמעון את המשפטים האלה, ותוכו להיות מכוון לשבתו יתברך. ל

ארץ אשר אבניה ברזל (ח, ט). ועיין מרגום יונתן שפירש די חכימהא גזרין גזרין ברורין הי כפרולא וגו'. דהנה בנחמת ישעיהו ע"ה אמר (ישעיה מט, יח) כי כולם כעדי חלבושי ותקשרים ככלה, ועי"ש בפירוש האלשיך ע"ה, ויש לנו לומר שרומז בשבחי תלמידי חכמים כמו בית שמאי ובית הלל שחלקו זה עם זה. וכן רבי אליעזר עם רבי יהושע עד ששמתו את רבי אליעזר כדאיחא בגמ' (ב"מ נט:): והמחלוקת היה לשם שמים, ואלו ואלו דברי אלהים חיים (עירוצין יג:). וכן בכל דור ודור * שלפעמים נחלקו החכמים בדבר, עד שאפילו ח"ו בא לידי מחלוקות ומדנים קשים, מכל מקום בודאי הכל הוא לשם שמים, דהיינו שזה אומר שכן ראוי ונאות לעבוד למלך הכבוד, וזה אומר לא כי רק זה סדר העבודה הנכונה. והגם שיש מחלוקת למטה, מכל מקום המלכות שמים מתפארת בדבריהם לפני מלך הכבוד, בהאי ברא אחינא לקמך ובהאי ברא. כלומר הבט נא מחלוקתם ומריבם הכל עבור כבודי איך להמליך את הצורא. [וזה הוא שנק' כנסת ישראל, שכונסת ומחברת כל ישראל כאחד להתפאר בהם. וזה פירוש לבשי בגדי תפארתך עמי**]. אפילו המחלוקת שנקרא בגדי מלשון

בוגדים, שנראים כמו חולקים, מכל מקום הוא תפארתך עמין.

והוא למשל מבשרי אחזה אלוה. בתכשיטי כלה וקשוריה, והנשים המקשרות קישוריה חולקים זו עם זו או לקשר קשר זה מלפניה, או לקשר הקשר מאחריה, ועם כולם הכלה מתפארת ויודעת כי צעורה ועצור כבודה כל המחלוקת. וכן כל דברי תורה ופסקיה הכל כמו קשורי כלה ותכשיטיה.

ודש"ה כי כלם כעדי חלבושי ותקשרים ככלה, כי למעלה הכלה מתפארת בלבושיה וקשוריה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, והמחלוקת הוא רק למטה, לפי שאין להשיג עומק התורה ודעת הקב"ה. וכמ"ש (ב"מ נט). היינו דאמרי אינשי מני רמי שערי מנדא רמי תיגרא בביתא. כי שערי, על שם השיעורין ושערי החכמה. מנדא, הם כ"ד קישוטין, כשאין יכולין להשיגם על צוריים, אז רמי תיגרא בביתא. כי לעת עתה נקרא מסתכלין באיספקלריא שאין מאירה, ואפילו הנביאים מתנבאין בכה. ולכן יש איזה הכחשה לפי שורש הגשמה ודמיונה ושיעורה. אבל לעתיד שישתכלו כולם באיספקלריא המאירה ויתנבאו בזה, כמ"ש (ישעיה כה, ט) ואמר הנה אלהינו זה. ואז כתיב (שם נב, ח) קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו, בלי מחלוקת והכחשה כלל. כי עין צעין יראו ה', פירוש ההסתכלות יהיה בצהירות וצוהירא עילאה.

ונחזור לפסוק ארץ אשר אבניה ברזל, וכפירוש התרגום יונתן. ומרומז בלשון הפסוק

(* כן איתא בחידושי הריטב"א שם.

(**) פיוט לכה דודי בער"ש, ולשה"כ ישעיה נב, א: לבשי בגדי תפארתך.

נציה
יותר
או
לום.
זהב,
נרות
ומים
בכדי
יאה.
וכו'
קמן
רוח
אליו,
שגה
ידו.
רמו:
היות
זו"ל
ולא
עקב
צ"פ
זינת
דבך,
צעון
ז כן
זלות
את
הוא
או,
יביע

שעמד עליו מהרש"א ז"ל בצבורות שם, ע"ש ולדברינו ניחא:

לא הוה מולדא חבל נשמתן הוה מולדא כו' נשמתין דגיוורי כו' כמה דעבדין דזיקייה בגן עדן כמה דלח אמר וחת הנפש אשר עשו צהרן נפש עשו ודחי, עד כאן. (ח) הרי דחי לאו חין לה ולד גם זה הוה בכלל אומריו עקרה. וזה מאמר הכתוב לא יהי' בך עקר ועקרה. ושלא תימא דהכוונה על הולדות נפשות אמר ובצבמתך גם בגשמיות תוליד זרע על פני הארץ. (ט) וגם יאמר בך על הנשמה העיקרית שממנה יצא הולדת הנפשות ובצבמתך גם על הגוף, ומיושב חיצת בך

או יאמר עם (ו) דברי פה קדוש מוכר"י צע"ש ז"ל זוקללה"ה צאמרס ז"ל פרק קמא דתענית ילך אלל חסיד שצדור כו', ואם לחש ונענה והגים דעתו עליו מציא אף לעולם כו', דהעולם מה חטאו. אך אם כולם היו מחפליים ונענין לא הי' צא לידי גסות הרי שידס צמעל בגסות, עד כאן דברי פה קדוש צספר הרצ הקדוש

ת האומות פלה. ואיך נר ועקרה נאר אמרי

זכ כחשר זכחוב לא י הזכ"ק מר ותחי מנה ותחי ולד מאי יצחא ולד

תדרש נועם

מוסב על הנשמה אשר בך, וחיבת בבהמתך מוסב על הגוף:

או יאמר לא יהי' בך עקר ועקרה ובבהמתך, ויבואר עם דברי פה קדוש מוהר"י בעש"ט זצוק"ל על מאמרס ז"ל בפרק ראשון דמסכת תענית (ח) אם רואה אדם שאין השמים מוריד טל ומטר וכו' ילך אצל חכם שבדור שילחש ויתפלל בעבורו שנאמר וכו' ואם לחש החסיד ונענה והגים דעתו עליו החסיד על ידי זה, אז מביא אף לעולם, והקשה דמדוע מביא חרון אף להעולם, דאם הוא מגיס דעתו וחוטא ומתגאה, אבל מה חטאו כל העולם דיהי' בשביל זה חרון אף על כל העולם כולו, ותידך הבעש"ט הקדוש ז"ל דחטא העולם הוא לפי דאלו היו כולם במדריגה זו דיהיו נענין בתפלתן, או לא יהי' בא החסיד לידי גסות הרוח, דהרי עיקר גסות הרוח דיש לו הוא לפי דהוא נענה והם אינם נענים בתפלתן, נמצא דיד כל העולם הוא במעל הזה של גסות הרוח דיש לו להחסיד, עד כאן דברי פה קדוש, ומובא גם בספרו הקדוש של הרב מפולנאה (תו"י פרשת ויצא).

(ח) הרי לך דאלו לא הי' כתוב אין לה ולד הייתי אומר דגם זה הוא בכלל עקר ועקרה מה דאינם עושים נפשות ונשמות גרים, על כן זהו מאמר הכתוב כאן דאמר לא יהי' בך עקר ועקרה, אבל לא תאמר דהכוונה דלא יהי' בך עקרה הוא על ידי תוליד נשמות ונפשות גרים, על כן אמר אחרי כן ובבהמתך, היינו דגם בפשטיות ובגשמיות גם כן לא יהי' בך עקר ועקרה, ותוליד לחיות זרע על פני הארץ.

(ט) גם יתכן לומר דבאומרם לא יהי' בך עקר ועקרה הכוונה היא על הנשמה דהיא העיקרית בהאדם לפי דממנה תבוא הולדת הנפשות והנשמות, ובאומרם בבהמתך הכוונה על ההולדה הגשמית של הגוף, היינו דהקב"ה מבטיח לך דלא תהי' עקר לא בנפשות לפי דתזכה להוליד נשמות גרים, וגם לא תהי' עקר בבהמיות ובגשמיות ובגוף לפי תוליד גם גוף גשמי זרע ברך ה', ובזה מיושב דרך אגב גם תיבת "בך" דעמד ודקדק עליו המהרש"א ז"ל שם במסכת בכורות דנראה כמיותר עיין שם, ולדברינו עולה יפה, דתיבת בך

ק על פי דהי' הגם כל פנים בך עקר נים זרע יי קדוש

את גוף ויאמר בהמתך, פרשת הכתוב יה ולד, מיותר, ד, אלא ו היתה דיצאו יעושים הכתוב בחרן, לגרים,

חובלי ארצנו באי בורות כלל
אלו וליא עקיק טארני לראו
גונג זכר

מפלגאט. (כ) וזה מאמר הכתוב לא יהי' בך עקר ועקרה, שום חפלה הן המחפלה בצחינת דבר משפיע בסוד חנו עוז לא-להים. וכן חפלה בגדר נוקצת לגרמי' הוא דעבד מקבל כולם יטשו פרי. וזהו לא יהי' בך עקר ועקרה, (ל) וצחינת כולם נענין, וצבהמתך השאר צבהמתך צמדת עטוב שטושע עזמו כצבהמה וכפירש"י צפרק קמח דחולין כצבהמה דכאי רוח ט"ש, (ו*) ועיין במהרש"א ז"ל כאן שגראה דגם כאן דעמו

לפרש על דרך זה וצבהמתך. ועל דרך און תפלתו של אדם כו' כבשר. וזהו אומרו אחרי שלא יהי' בך עקר ועקרה כלל וכלל און כאן מקום הגסת דעת. וגם שחכי' נענה השאר צמדת צבהמתך, והבן היטב כ"ל: L

או יאמר ברוך (מ) חכי' כו' על פי דברי הרב עוללות אפרים צספרו כלי יקר צפסוק רק צאבותיך חשק כו', להכ לומר צאבות חשק ה' מאד עזמם וזהו

תדרש נועם

א (כ) וזהו כוונת מאמר הכתוב לא יהי' בך עקר ועקרה ודרשתם ז"ל שלא תהי' תפלתך עקורה, היינו שלא יהי' תפלתו עקורה הן אם מתפלל בבחינת זכר ומשפיע בסוד הכתוב (תהלים סח לה) תנו עוז לא-להים, דישראל משפיעים כביכול בבחינת הקדושה אם כוונתו הוא לכבוד שמים, וגם כשהוא מתפלל בבחינת נקיבה ומקבל לא תהי' תפלתו עקורה, היינו בשעה דכוונתו בנזלתו תהי' לצורכי עצמו דאז הוא בבחינת נקיבה ומקבל, גם אז לא תהי' תפלתו עקורה, דמבטיח לו הכתוב דבכל בחינה דיתפלל הן אם הוא בבחינת זכר ומשפיע והן אם הוא בבחינת נקיבה ומקבל, כל אלו התפלות לא יהיו עקר ועקרה, רק כולם יהיו מקובלים לרצון ויעשו פרי להועיל, וזהו הכוונה באומרו לא יהי' בך עקר ועקרה. L

ראשון דמסכת חולין (ה): על מאמרם ז"ל בני אדם שעושים עצמם כבהמה פירשיו"ל דכאי רוח, עיין שם. L

(ל*) ועיין במהרש"א ז"ל כאן דנראה דגם כאן דעתו לפרש על דרך זה תיבת ובבהמתך שיחשוב עצמו כבהמה בענוה, והוא על דרך דאמרו ז"ל (סוטה ה) אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים עצמו כבשר ופי' רשיו"ל רך ולא גס רוח, וזהו דאמר הכתוב כאן דאחרי אומרו דלא יהי' בך עקר ועקרה בתפלה כלל, רק כולם יהיו נענים בשעה שצועקים, ממילא אין כאן עוד מקום להגסת הרוח של החסיד דמתפלל ונענה, דהרי כולם נענים כמוהו, ועל ידי זה תהא אתה החסיד נשאר במדת בבהמתך, היינו דתהי' מחשיב עצמך בבחינת בהמה בענוה ושפלות רוח הגם דתהי' נענה, והבן היטב כ"ל:

ב (ל) ועל זה מסיים הכתוב ובבהמתך היינו דאז בהיות כן דכולם נענים בתפלתך, הנה לא יהי' לך עוד במה להתגאות על האחרים דהרי כולם שווים לטובה ברבר זה להיות צועקים ונענים, וממילא זה תועיל לך דתהי' נשאר בבחינת "ובבהמתך" היינו במדת ענוה, דזה נקרא בבהמתך לפי דעושה ומחשיב עצמו כבהמה, וכמו דבפרק

ג (מ) או יאמר ברוך תהי' מכל העמים לא יהי' בך עקר ועקרה ובבהמתך, ויבואר על פי דברי הרב בעל עוללות אפרים בספרו כלי יקר על הכתוב (דברים י) רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים, ופירש הכוונה דרצונו לומר דרק בהאבות

לאהבה אותם, אבל העמים מכבד העמי פנים נגדם ולא מאז וזהו ברוך חכי' מ העמים, כי צערכם כופרים בעיקר ועוב צישראל לא יהי' ו עקרה היינו עובד עבודה זרה. ועל לעבודה זרה עזמה, כי כך צדין שחטקו וצבהמתך אפילו פו

הקדושים חשק ה' כ וזהו "לאהבה אותם מצד מעלת עצמם, אחריהם בכם" היינו הוא רק "מכל הע העמים, דעל כל פניו העמים, ונגד העמים טובים, אבל לא מצ בחר ה' בכם, עד נ יהי' לך אופן ז' ע' ע"ב (נ) והנה הע"ז דעל הכתוב (ויקרא חז"ל (קדושין כ): ז ובדין הוא דהע"ז ר היא דתיעקר מן ה תהי' מכל העמים, ו כל העמים, דלפי נחשבים טובים וכו כופרים בעיקר ועו חלק יעקב וישראל, כראוי חס ושלו, א יהי' בך עקר ועקרו בהכלל ישראל שום

בגבהו ואינו מחקבל על הצריח להלך ולצוא
 עם כל רוח עד כאן, (קלו) ועוד תואר ריקה
 ומכוער וכו', הגם דיש לומר (תענית ד.) דתורה
 מפואר בכלי מכוער, וחתה מכוער ומכל מקום
 ריקן מהתורה שלא ראהו עוסק בתורה
 כמוהו, (קלו) שלא ידע עדיין שיש עוצד השם
 יתצרך גם בגשמי, כאשר גילה לו אליהו אחר
 כך וככו.

וכי נראה שהוא דבר פנימי ועמוק בתורה
 ועצודת השם יתצרך אשר רימז לו אליהו
 הנביא כלל גדול בתורה ועצודת השם יתצרך.

14 והוא דאיתא בש"ס דתענית פ"ק (ה.) ח"ר
 חמי מאי דכתיב (קהלת י) אם ישוך
 הכהש בלא לחש וגו', (קלו) אם השמים נעצין
 וכו' מה תקנתו' ילך אלל חסיד שבדור ויתפלל
 וכו', ואם לחש ונענה והגים דעתו מביא אף
 לעולם שנאמר (איוב לו) מקנה אף על עולה וכו'.

והקשה מורי אס הוא חטא והגים דעתו
 העולם מה חטאו להביא אף על
 העולם, וצואר כי מהראוי (תענית כה.) שמי
 שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק
 כרבי חנינא בן דוסא, ואם היו כל בני עולם
 מוכגין בחסידות לא הו' פלא על אחד שאמר
 לחומץ וידליק וכך היה, כי כולם עושין כך,
 מה שאין כן מחמת שצני עולם הולכין
 בשירות לבס הרע, ואינו עולה להם זה כי
 אס ליחיד בדורו שאס נענה בתפלה הוא דבר
 נפלא צעייניהם לכך מגים זה דעתו, (קלו) אס
 כן הוא צביצת דורו וצני עולם, לכך מביא אף
 בעולם ודפח"ח.

העולה מזה מחמת שהוא מוכג בתורה
 וחסידות יותר צמה שאין העולם
 מוכג בו יש מקום להגים דעתו, וזה גורם חס
 ושלוס להביא חרון אף בעולם כנזכר לעיל.

נועם לתולדות

שהוא עומד בגבהו וקשה ואינו הולך ובא
 עם כל הרוחות, כך אינו נוה לבדיות להיות
 הולך ובא ומתערב עם כל רוח.

(קלו) למה גינה אותו בהשני תוארים
 ריקה ומכוער, אמנם יתכן דמצינו דריב"ל
 הי' מכוער, ושאלה אותו הבת מלך היתכן
 דתורה יפה יהי' בכלי מכוער, והשיב לה
 דכמו דיין אינו מתקיים רק בכלי חרס דהוא
 הפחות שבכלים כן התורה מתקיימת רק
 בכלי מכוער, והנה ראב"ש לא ראה שהאיש
 יעסוק בתורה כמו שהוא עוסק, ולכן חשב
 שהוא ריק מתורה, וזה שאמר לו ראב"ש
 "ריקה" היינו הנך ריק בלא תורה, ואם כן
 למה זה אתה מכוער.

(קלו) ראב"ש לא ידע שגם בגשמיות

יש דרך לעבוד את ה', דרך אחר כך גילה
 לו זאת אלי', ואז לא קשה למה הוא
 מכוער, שכן יפה לכל עובד ה' להיות
 מכוער. (ראה להלן אות קמד)

(קלח) אחז"ל אם השמים נעצין
 מלהוריד טל ומטר הוא בשביל בלא לחש,
 שאין מי שיתפלל, והתקנה הוא שילך אצל
 חסיד שבדור שיתפלל עליו, ואם החסיד
 לחש והתפלל ונענה והגים החסיד דעתו, אז
 מביא חרון אף לעולם.

(קלט) החסיד מגיס דעתו רק לפי
 שרואה שאחר מבני דורו אינו נענה, נמצא
 שהדור גורם שיגיס דעתו ולכן כשמגיס
 דעתו בשעה שנענה מביא אף על כל
 העולם.

למימר
 שלח
 וכו',
 יספות
 שאחר
 שלח
 ה' זה
 פעמים
 יד כוי
 וגם
 וכו',
 בעלמא
 אליהו
 ושאין
 ה יכא
 ארז,
 (קלה)
 קבל על
 עומד

ירגיל
 אם יהא
 לכאורה
 לפעמים
 הרש"א
 יל לזה,
 שיש בו
 דך ונוח
 שאחז"ל
 ות, ולא
 יו כארז

פרשת בהר

נאמנה שאין בו ממש כלל, ואם יאמר להם אשר לזה אין שום חכמה ועצה, רק אם השי"ת מרחם על האדם ומצילו מן הגאווה והתנשאות, ידעו שהוא צדיק אמת וידבקו את עצמו אליו, עד כאן ראיתי.

והדבר מפורסם שלזה לא מהני שום עצה, רק להתפלל להשי"ת שירחם עליו ויצילו ממדה המגונה הלזו, ומי לנו גדול מדוד המלך ע"ה שאמר (מל"ט, יג) אל תבואני רגל גאווה וגו'. וכן שמעתי שכך אמר הבעש"ט ז"ל קודם פטירתו, אל תבואני רגל גאווה, כי לזה אין שום תקנה, רק אם השי"ת ברחמי וחסדיו נותן לאדם שפלות הרוח בדרך מתנה וחנינה.

והנה כבר כתבתי בדרושים להקפות (הקפה ד' דרוש ג') בכוונת המשנה (אמ"ט פ"ג מ"ב) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, כי 'דרך ארץ' רומז להכנעה, כי כן הארץ הכל דורסין עליה והיא שפלה מן הכל. וכן 'דרך ארץ' גימטריא 'תפלה', כי אם זוכה האדם אל הכנעה ושפלות הרוח באמת, אז זוכה להתפלל בכוונה לפני השי"ת.

ונודע כי האדם כלול מחומר וצורה, שהוא הגוף הוא החומר, והנפש הוא הצורה, והאדם צריך לזכות ולעשות מחומר צורה, שגם הגוף יסכים אל הנשמה לעשות רצון השי"ת. ואיחא בשה"ק נועם אלימלך פרשת בא (ד"ה לו יאמרו) פי' הפסוק (שמות יג, יג) וכל פטר חמור תפדה בשה, פי' 'חמור' הוא החומריות שהוא הגוף, מי שרוצה לפטור את עצמו מן החומריות והגשמיות, אזי יפדה את עצמו ב'שה', דהיינו שיהי' מוכנע ושפל בעיני עצמו, כי 'שה' מורה על הכנעה, כמו שכתוב (ימ"ג, ג) שה פזורה ישראל, עיי"ש דבריו הקדושים.

L

7 דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה! ויש לדקדק, א' מאי אשר 'אני נתן לכם, ומי לא ידע שה' הוא הנותן. ב' מאי ושבתה הארץ וגו', הרי נאמר אחר כך ובשנה השביעית שבת שבתון וגו'. ועיין באור החיים הקדוש (ד"ה ושמה) ובסה"ק תולדות יעקב יוסף שהתעוררו בכל זה, ובסה"ק תולדות מאריך בדברים מתוקים וערבים בזה הפרשה.

ונם אני אענה את חלקי לפי דרכו הקדוש לפרש מקודם בדרך מוסר, דהנה נודע דכמה וכמה דרכים יש לעבודת השי"ת, ואמנם העיקר והתחלה אשר זולת זאת לא ירים איש את ידו ורגלו לכנוס בעבודת השי"ת, הוא הכנעה האמיתית להכיר שפלות עצמו באמת הגמור, כי מי שיש בו ח"ו גאווה בוודאי נמסר ביד יצרו. וראיתי בשה"ק אורח לחיים (פ"י לו ד"ה ט"ו דהנה) בשם הקדוש מוה"ר שמועלקא (מייקלשטיג) זצוקללה"ה כי אמרו רז"ל (סוטה נג): יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, ועל המתגאה אמרו רז"ל (סוטה ה) אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד, ואם כן מי שמתגאה כיון שאין הקב"ה עוזרו בוודאי נמסר ביד יצרו רח"ל עכ"ל ודפח"ח. וכן הוא בשה"ק שערי התשובה לרבינו יונה (שער הראשון לוח כ"ז) עיי"ש.

והנה ראיתי בספרים כי שאלו התלמידים הקדושים של אדונינו הבעש"ט זצוקללה"ה את רבם הקדוש למי ידבקו את עצמם אחר פטירתו, ואמר להם שישאלו להרב שירצו לדבק ולקרב את עצמו אליו, תקנה ועצה איך להנצל מגדלות וגאווה, אם יאמר להם איזה עצה ותקנה האיך להנצל, ידעו

ספר איקו"א. אחי. פ"י

אחיה

מנחם רבי פ"י מאיר זצ"ל מסטינקא